

/ Tietoarkisto 25 vuotta /

TIETOARKISTO

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto / www.fsd.tuni.fi / 2024

6

Ennätyksellinen
kirjoitusaineisto
Pennalla

8

Työvänluokkaan
samastuminen
Suomessa

18

Yli 20 vuotta
kvalitatiivisten
aineistojen
arkistointia

30

IT-palvelu-
kapasiteetin
vahvistaminen
on kilpailutekijä

TIETOARKISTO 25 VUOTTA

Tehtävänä vastuullinen avoimuus

Tietoarkisto 2024 juhlistaa Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston 25 vuotista taivalta vastuullisen avoimuuden asiantuntijaorganisaationa. Esittelemme kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen tekijöitä, tutkimusaineiston tallentajia ja käyttäjiä. Lehdessä saat tietoa myös kansallisesta ja kansainvälisestä yhteistyöstämme sekä projekteista, joissa rakennetaan palveluita eurooppalaisen tutkimuksen vahvistamiseksi.

Käyttäjien ääni: Tietoarkiston asiakkaat ovat erittäin tyytyväisiä saamiinsa palveluihin..... 14

Tietoarkiston historian aikajana 1999–2024..... 16

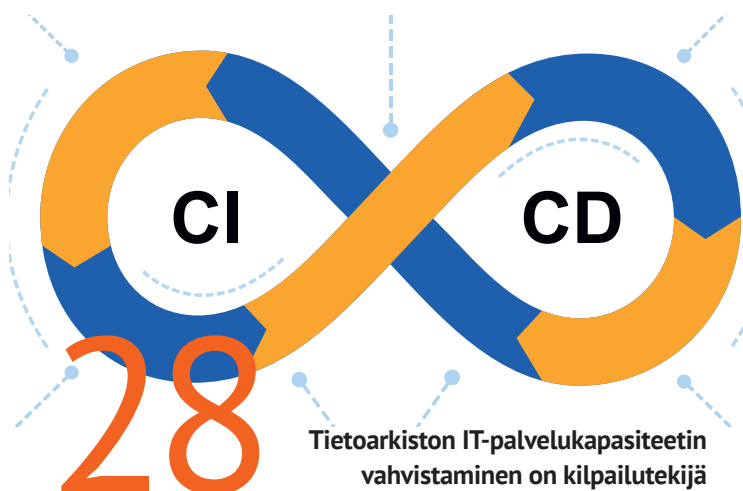

Kohti kansallista tavoitetilaa – Avoimen tieteen ja tutkimuksen viitearkkitehtuuri..... 23

Hankeyhteistyö ja verkostot edistävät eurooppalaista tutkimusta 24

CESSDAn sanastopalvelu valmistui verkostoyhteistyöllä

Tietoarkiston IT-palvelukapasiteetin vahvistaminen on kilpailutekijä

Pitkä ja vaiherikas polku GDPR-yhteensopivuuteen..... 30

VAKIOPALSTAT

Pääkirjoitus: Neljännesvuosisata Tietoarkistoa	4
Ledare: Dataarkivet har ett kvartssekel bakom sig	5
Dataruutu: Suhtautuminen NATO-jäsenyyteen	21
Kolumni: Eurooppalainen yhteistyö vahvistaa tutkimuksen avoimuutta.....	31
Lyhyesti	32
Aineistoluettelo	33
Julkaisuja arkistoiduista aineistoista	34

TIETOARKISTO

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisu

ISSN 1457-7682 (Painettu)
ISSN 1795-5254 (Verkojulkaisu)
urn.fi/urn:ISSN:1795-5254

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Päätoimittaja:
Tuomas J. Alaterä

Toimituskunta:
Helena Laaksonen
Jarkko Päivärinta
Arja Kuula-Luumi

Julkaisija:
Yhteiskuntatieteellinen
tietoarkisto (FSD)

Postiosoite:
Yhteiskuntatieteellinen
tietoarkisto
33014 TAMPEREEN
YLIOPISTO

Sähköposti:
fsd (at) tuni.fi tai
etunimi.sukunimi (at) tuni.fi

Kotisivu:
www.fsd.tuni.fi/

Tietoarkisto-lehti verkossa:
www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto-lehti/

Ulkoasu:
Juha Immonen

Paino:
GRANO, 5/2024

OTA YHTEYTTÄ

Henkilökunnan
sähköpostiosoitteet:
etunimi.sukunimi (at) tuni.fi

HALLINTO JA VIESTINTÄ

Helena Laaksonen
johtaja
040 190 1440

Tuomas J. Alaterä
erityisasiantuntija, viestintä
040 190 1441

Katri Aarnio
talousasiantuntija
040 190 1432

**ASIAKASPALVELU JA
AINEISTONKÄSITTELY**
asiakaspalvelu.fsd (at)
tuni.fi
029 452 0411

**Hannele Keckman-
Koivuniemi**
palvelupäällikkö
040 190 1439

TEKNISET PALVELUT
tuki.fsd (at) tuni.fi

Matti Heinonen
it-päällikkö
040 190 1435

**PROJEKTIT JA
KEHITTÄMINEN**
Mari Kleemola
kehittämispäällikkö,
varajohtaja
040 190 1437

Elja Savolainen

HELENA LAAKSONEN

johtaja
föreståndare
Tietoarkisto/Dataarkivet

Neljännesvuosisata Tietoarkistoa

Yli 25 vuotta Tampereen yliopiston valtakunnallista tehtävää hoitanut Tietoarkisto on ehtinyt nähdä monta muutosta toimintaympäristössään ja yleisessä suhtautumisessa tutkimusaineistojen hallintaan ja avaamiseen.

Pisimpään Tietoarkistossa työskennelleet kollegat muistelevat toisinaan, miten tyhjästä kaikki tammikuussa 1999 alkoi. Tilannetta kuvaa hyvin se, että ensimmäisiä työtehtäviä oli kahvikaluston ostaminen marketista. Astiaston hankkimisen lisäksi muukin infrastruktuuri rakennettiin viivytyksestä. Tutkijana työskennellessäni tilasin itsekin tutkimustarkoituksiin yhden Eurobarometri-aineiston Tietoarkistosta sen ensimmäisen toimintavuoden aikana. Sain toimituksen nopeasti sähköpostiini.

Tehokas eteneminen oli mahdollista paitsi innostuneen ja osaavan henkilöstön myös data-arkistojen kansainvälisen yhteistoiminnan ansiota. Edelläkävijöistä saatiin ottaa mallia, hyödyntää hyväksi havaittua, eikä virheitäkään tarvinnut toistaa. Muutamassa vuodessa Tietoarkistosta itsestään tuli monessa edelläkävijä ja tiedon jakaja kollegoille kotimaassa ja kansainvälisesti.

Suurimmat muutokset Tietoarkiston toimintamalleihin tehtiin kymmenisen vuotta sitten. Suomen Akatemialta saatu infrastruktuurirahoitus mahdollisti toiminnan voimakkaan kehittämisen. Palveluportaali Aila otettiin käyttöön toukokuussa 2014. Laadullisten aineistojen käsittelyyn luotiin uusia käytäntöjä. Tietoarkisto saikin ensimmäisenä suomalaisena organisaationa sähköisten aineistojen pitkäaikais säilytyksen luotettavuudesta kertovan sertifikaatin.

Alussa aineistojen avaamiselle joskus vastahakoinenkin tiedeyhteisö on muuttunut 25 vuodessa avaamista suosivaksi tai jopa edellyttäväksi. Toisaalta samaan aikaan myös tietosuojalainsäädäntö on muuttunut, ja sen myötä erityisesti tietoisuus tutkittavien oikeuksista on lisääntynyt.

Tietoarkisto on ollut sopivassa kehitysvaiheessa ja hereillä muutosten tapahtuessa. Aineistohallinnan kanssa kamppailevia olemme voineet tukea tarjoamalla kattavan ja ajantasaisen aineistohallinnan käsikirjan sekä tarvittaessa henkilökohtaistakin neuvontaa. Nykyisin vastaanotammekin paljon aineistoa, jota on tutkimuksen aktiivina aikana käsitelty niin, että sen arkistointi jatkokäyttöön on primaaritutkimuksen jälkeen varsin helppoa.

Alalle on tullut myös paljon uusia toimijoita perinteisten data-arkistojen lisäksi. Samaan aikaan eurooppalaisten yhteiskuntatieteellisten data-arkistojen yhteistyö on vahvistunut uudenlaisessa organisaatiossa, CESSDA ERICissä, valtiojäsenyyksien myötä. Usein tulijat eivät tunne kaikkia jo olemassa olevia ratkaisuja. CESSDAn palveluntuottajien edustajat, tietoarkistolaiset kollegoineen, ovat tarjonneet osaamistaan, jotta aineistojen avaamisessa ei päädyttäisi erillisiin siiloihin ja yhteentoimimattomiin ratkaisuihin. Yhteistyö on kannattavaa kaikille osapuolille.

Tulevaisuuden ennustaminen on mahdotonta. Menneisyyttä katsoessa näkee, mikä on ollut pysyvää ja välttämätöntä toistaiseksi. Sekä aineistojen sisällön ja käsittelyn että tietoteknisten ratkaisujen erityisasiantuntijuutta tarvitaan varmasti jatkossakin. Vaikka tekoälypohjaiset työkalut helpottaisivat joitakin arkistoinnin ja jakelun työvaiheita, uusi aika luonee myös uusia tarpeita. Kun resurssit ovat rajalliset, jostakin on myös luovuttava.

Tietoarkiston 25-vuotisjuhlavuoden kunniaksi julkaisemme eläkkeeltä kutsutun Tietoarkisto-lehden erikoisnumeron. Katsomme vähän historiaan, tarjoamme esimerkkejä uusista ja saataville tulevista tutkimusaineistoista sekä data-asiantuntijoiden yhteistyöstä. Mukavia lukuhetkiä!

Dataarkivet har ett kvartssekel bakom sig

Dataarkivet har skött den riksomfattande uppgiften vid Tammerfors universitet i mer än 25 år. Arkivet har upplevt många förändringar i sin verksamhetsmiljö och i den allmänna inställningen till hantering och öppnande av forskningsdata.

De kolleger som arbetat längst på Dataarkivet drar sig ibland till minnes hur allt började från noll i januari 1999. En passande beskrivning av situationen vid den tidpunkten var att de första arbetsuppgifterna var att gå till butiken och köpa en kaffeservis. Utöver det byggdes också annan infrastruktur utan dröjsmål. När jag arbetade som forskare beställde jag också själv Eurobarometerdata för forskningssyften från Dataarkivet under arkivets första verksamhetsår. Data skickades snabbt till min e-post.

Effektiviteten säkerställdes av en ivrig och kunnig personal men även av det interna engagemanget i dataarkivet. Vi fick ha föregångarna som modell, dra nytta av sådant som vi hade lärt oss från att upprepa tidigare misstag. På bara några år blev Dataarkivet själv föregångare i många hänseenden och en aktör som förmedlade information till kolleger i hemlandet.

De största ändringarna i Dataarkivets verksamhetsmodeller gjordes för ungefär tio år sedan. Tack vare infrastrukturfinansieringen från Finlands Akademi kunde verksamheten utvecklas kraftigt. Serviceportalen Aila lanserades i maj 2014. Nya processer för att behandla kvalitativa forskningsdata infördes. Dataarkivet var också den första finländska organisationen som fick ett certifikat som bevisar att organisationens långtidsförvaring av elektroniska data är tillförlitlig.

Forskarsamhället, som i början ibland var motsträvigt i fråga om att öppna data, har på 25 år förändrats så att forskarna numera gynnar eller till och med förutsätter öppnande. Å andra sidan har även dataskyddslagstiftningen samtidigt förändrats och därigenom har särskilt kännedomen om forskningsdeltagarnas rättigheter ökat.

Dataarkivet har varit i en lämplig utvecklingsfas och uppmärksam när det har skett förändringar. Vi har kunnat stödja dem som kämpar med datahantering genom att tillhandahålla en omfattande och aktuell handbok i datahantering och vid behov har vi också gett personlig rådgivning. Numera tar vi emot en stor mängd data som under den tid forskningen har pågått har hanterats på ett sätt som gör det mycket enkelt att arkivera dem för fortsatt användning efter primärforskningen.

En stor mängd nya aktörer har också dykt upp i branschen vid sidan om de traditionella dataarkiven. Samtidigt har samarbetet med europeiska samhällsvetenskapliga dataarkiv stärkts i den nya organisationen CESSDA ERIC tack vare medlemsstaterna. Ofta känner de nya aktörerna inte till alla befintliga lösningar. Representerarna för CESSDAs serviceproducenter, dataarkivanställda och deras kolleger, har ställt sitt kunnande till förfogande för att undvika att det uppstår separata silor och inkompatibla lösningar när data öppnas. Samarbetet har gynnat alla parter.

Det är omöjligt att förutspå framtiden. En tillbakablick visar vad som varit bestående och nödvändigt hittills. Specialexpertis både i fråga om datainnehåll och -hantering och om datatekniska lösningar behövs med säkerhet även framöver. Även om verktyg som använder artificiell intelligens skulle underlätta en del arbetsskeden under arkivering och distribution, är det sannolikt att den nya tiden också skapar nya behov. När resurserna är begränsade är det påtvingat att avstå från någ

Dataarkivets 25-årsjubileum till ära ger vi ut ett specialnummer av vår tidigare tidskrift Tietoarkisto-lehti. Vi blickar tillbaka, bjuder på exempel av nya och framtida forskningsdata och av samarbetet dataexperter emellan. Trevliga lästunder!

TEKSTI: JARKKO PÄIVÄRINTA
KUVA: ADA RING

Aineistonkeruu Pennalla tuotti Marjo Ringille ennätyksellisen kirjoitusaineiston

Tietoarkiston kirjoitusaineistojen keruutyökalu Pennalla on vuodesta 2017 alkaen kerätty kymmenittäin kirjoitusaineistoja mitä erilaisimmista aiheista. Runsassatoisin keruu Pennan historiassa on ollut tutkija Marjo Ringin kirjoituskeruu, jossa hoitoalan jättäneitä lähi- ja sairaanhoitajia pyydettiin kertomaan kokemuksistaan alanvaihdosta ja sen syistä.¹

Ring keräsi aineistonsa Työsuojelurahaston rahoittamaa *Auttajasta ammattinvaihtajaksi* -tutkimushanketta varten vuonna 2021. Kun Ring kartoitti erilaisia aineistonkeruutapoja, muisti hän tohtoriopinnoissaan kuulleen Tietoarkistosta ja löysi Pennan verkkohauulla.

– Kun Pennasta luin niin mietin, että tämä vaikuttaa liian hyvälle ja helpolle systeemille ollakseen totta, mutta tottahan se oli. En miettinyt muita kirjoitusaineiston keruutapoja, kun Pennan löysin, Ring keruu.

Ringin Pennalla järjestämä keruu osoitautui menestykseksi. Keruuseen saapuneista noin 300 kirjoituksesta Ring sai itselleen ja tutkimusryhmälleen rikkaan tutkimusaineiston, jossa analysoitavaa riittää aineiston avautumisen jälkeen myös muille. Suuri vastausmäärä yllätti myös tutkijan itsensä.

– Ajattelin, että jos saisin 30 kirjoitusta, olisin tosi tyytyväinen. Vastausmäärä kyllä yllätti täydellisesti.

Penna-keruiden onnistumisen kannalta ratkaisevassa asemassa on aina keruusta tiedottaminen. Jotta tieto keruusta tavoittaa kohderyhmän, aineistoa keräävän tutkijan

on löydettävä oikeat kanavat keruukutsunsa levittämiseen. Ring jakoi kirjoituskutsua muun muassa hoitoalan jättäneille suunnatussa Facebook-ryhmässä sekä muilla sosiaalisen median kanavilla, joista kirjoituskutsu sai useita jakoja eteenpäin sekä yksityishenkilöiltä että organisaatioilta.

– Olen nyt jälkepäin miettinyt, miksi sain vastauksia niin paljon ja niin helposti. Luulen, että yksinkertaisesti kyse oli siitä, että hoitajilla on valtava tarve tulla kuuliluiksi ja he halusivat kertoa kokemuksistaan jollekulle. Mietin toki myös sitä, oliko omalla hoitajataustallani jotain vaikutusta asiaan.

Tutkimusaihe on siis läheinen Ringille, joka aloitti itsekkin uransa sairaanhoitajana. Myöhemmin hän opiskeli terveystieteiden maisteriksi ja jatkoi siitä edelleen tekemään väitöskirjaa. Ring väitteli Itä-Suomen yliopistosta sosiaali- ja terveysjohtamisen laitokselta kesällä 2021. Sen jälkeen hän toimi hetken Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella ikääntyneiden huoli-ilmoituksia tutkivassa hankkeessa, ennen kuin siirtyi tekemään Työsuojelurahaston apurahalla hoitoalan jättämisen syitä käsittelevää tutkimustaan.

Ring toimii tällä hetkellä tutkijana sekä Itä-Suomen yliopistossa että Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa (XAMK). Itä-Suomen yliopistossa hän on mukana SOLDEX-hankkeessa, jossa tutkitaan vanhuusiän syrjäytymistä kotihoidossa ja XAMKissa hankkeessa, joka tutkii sosiaalisesti kestäväen työn edellytyksiä hoitoalalla.

Tavallaan Ring on siis itsekkin hoitoalan jättänyt, vaikka jatkaakin saman teeman parissa tutkijana. Oma kokemus alan vaihtamisesta herätti myös kiinnostuksen aiheen tarkastelemisesta tutkijan roolissa.

– Halusin jatkaa tutkimuksen tekemistä, ja entisenä hoitajana ja terveyshallinto-tieteestä väitelleenä olin tosi kiinnostunut siitä, mikä saa hoitajat jättämään hoitoalan. Niinpä päätin, että asiaa kannattanee tutkia.

Aineistosta syntynyt artikkelia, kirjakin tulossa

Nyt, noin kolme vuotta Pennalla toteutetun aineistonkeruun jälkeen, tutkimus on tuottanut jo hyvin hedelmää. Ensimmäinen aineiston pohjalta syntynyt artikkeli julkaistiin Focus Localis -lehdessä tammikuussa 2024.² Ring kirjoitti artikkelin yhdessä Savonia-ammattikorkeakoulussa työskente-

Marjo Ring

levän dosentti **Minna Kaarakaisen** kanssa. Toinen artikkeli julkaistiin helmikuussa Journal of Applied Gerontology -lehdessä.³ Yhteisjulkaisusta, joka on kirjoitettu Soldex-hankkeen kollegoiden **Hanna Ristolaisen** ja **Elisa Tiilikaisen** kanssa, tarkastelun kohteena olivat erityisesti kotihoidon työntekijät. Jo julkaistujen artikkeleiden lisäksi aineistosta on odotettavissa vielä lisääkin julkaisuja.

– Työnalla on vielä sairaanhoitajien ammatillista toimijuutta käsittelevä käsikirjoitus, joka odottaa päivänvaloon pääsyä.

Artikkelien ohella Ringillä on tekeillä sosiologi **Antti Maunun** kanssa kirja hoitajien kokemuksista. Ring kertoo, että kirjassa he käsittelevät hoitoalan jättäneiden aineistoa tieteellisellä tarkkuudella, mutta yrittävät kirjoittaa kirjan yleistajuisesti, jopa kaukokirjallisesti.

– Minä ja Antti olemme myös työnoh-

jaajia, ja haluamme tuoda hoitajien vahvoja kokemuksia tätäkin kautta julkiseen keskusteluun, toteaa Ring.

Mitkä sitten ovat Ringin keräämään kirjoitusaineistoon pohjautuvan tutkimustyön keskeisimpiä tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä?

– Ehkä keskeisin ajatus on, että jos hoitajat halutaan pitää alalla, hoitajat tulisi nähdä aidosti oman alansa asiantuntijoina, aktiivisina ja osaavina työntekijöinä, jotka haluavat kehittää alaa ja kehittyä myös jatkuvasti itse hoitajina ja oman alansa asiantuntijoina. Tällä hetkellä hoitajat eivät ole oikein tasavertaisia toimijoita alan kehittämisessä. Heidän osaamisensa jätetään hyödyntämättä, pohtii Ring.

Ringin aineistoon niin ikään syvällisesti perehtynyt Antti Maunu on myös tehnyt tärkeitä havaintoja aineistosta.

– Yksi päähavainto on myös kokemuksellisuuden tärkeys. Hoitajat ja heidän työnsä eivät ole vain mitoituksia, resursseja tai avoimia tehtäviä soite-sektorilla. Heidän kokemuksistaan piirtyy elävä kuva erilaisen yksilöiden toiveista ja elämänkuluista, mutta myös palvelujärjestelmän arjesta, arvoista ja muutoksista, Maunu korostaa.

Maunu pohtii lisäksi, että olisi houkuttelevaa koota vastaavia kokemuksia muilta julkisen palvelun entisiltä työntekijöiltä, esimerkiksi kasvatus- ja opetusosalta. Ovatko soite-alan arjen haasteet alidonnaisia vai laajemminkin lakisäateisten palveluiden haasteita nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa?

Aineisto vapautuu muiden käytettäväksi keväällä 2025

Marjo Ringin keräämä kirjoitusaineisto Hoitoalan jättäneiden lähihoitajien ja sai-

raanhoitajien kokemuksia alanvaihdosta 2021 vapautuu muiden käytettäväksi toukokuussa 2025. Sen jälkeen Tietoarkiston rekisteröityneet asiakkaat voivat ladata aineiston Ailasta tutkimus-, opiskelu- ja opetuskäyttöön. Vaikka tutkittavaa aineistossa riittäisi vielä runsaasti, on ajankohta aineiston avaamiseen Ringin mukaan sopiva, jotta muut voivat tarkastella aineistoa omien silmälasiansa läpi ja uudenlaisista näkökulmista tietoa tuottaen.

Omat lähitulevaisuuden tutkimussuunnitelmat ovat Ringille jo varsin selvät.

– Ensi vuonna aloitamme Itä-Suomen yliopistossa Koneen rahoittaman hankkeen *Ajokortin tuolla puolen?* Siinä selvitämme ikämiesten kokemuksia autoilusta ja ajokortista luopumisesta. Huomasin, että Tietoarkistolla on arkistoituna tähän teemaan liittyvä aineisto, johon ajattelen, että meidän kannattaa ehdottomasti tutustua.

Penna-työkalun lisäksi Ring siis hyödyntää Tietoarkiston palveluita myös muulla tavoin.

– Käytän säännöllisesti Tietoarkiston palveluita, Aineistonhallinnan käsikirjaa ja Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirjaa oman tutkimukseni tueksi ja myös opetuksessa. Lisäksi katselen säännöllisesti, millaisia uusia aineistoja arkistoon tulee.

1. FSD3602 Hoitoalan jättäneiden lähihoitajien ja sairaanhoitajien kokemuksia alanvaihdosta 2021 (tulos 2025) <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3602>

2. Ring, M., & Kaarakainen, M. (2023). ”Palkka on tietysti yksi syy, mutta ei suurin” – psykologisen sopimuksen rikkoutuminen hoitajien alanvaihdon taustalla. *Focus Localis*, 51(4). <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/129057>

3. Ring, M., Ristolainen, H., & Tiilikainen, E. (2024). From Restricted Resources to Ethical Burden –Former Home Care Workers’ Reasons for Leaving Their Jobs. *Journal of Applied Gerontology*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/07334648241231404>

PENNA HELPOTTA KIRJOITUSAINESTOJEN KERUUTA JA ARKISTOINTIA

Tietoarkiston kirjoitusaineistojen keruutyökalu Penna helpottaa laadullisen kirjoitusaineiston keruuta ja arkistointia. Kun tutkija kerää kirjoitusaineiston Pennalla, voidaan tutkittavien informointi ja aineiston käsittely toteuttaa huomioiden arkistointi ja jatkokäyttö.

Huomattava osa Tietoarkistoon tallennettavista laadullisista aineistoista on kerätty Pennalla. Aineistot voidaan arkistoida, mikäli kirjoittajat antavat siihen luvan ja aineistosta muodostuu riittävän suuri ja jatkokäyttöön sopiva. Pennalla kerättyjä aineistoja on ladattu jatkokäyttöön runsaasti.

Pennaa voivat käyttää tutkijoiden ohella myös opiskelijat kerätessään aineistoa pro gradu -tutkielmaansa varten. Penna soveltuu aineistonkeruuseen erityisen hyvin silloin, kun tut-

kitaan kokonaisia kirjoituksia, jotka on laadittu suhteellisen vapaasti esseetyyliin. Keruu onnistuu yleensä sitä paremmin, mitä helpommin kohdeyleisö voidaan tavoittaa.

Keruuseen kuuluu aina tutkijan laatima tiivis ja houkutteleva kirjoitusohje, tarpeelliset taustatietokysymykset sekä mahdolliset apukysymykset, jotka helpottavat kirjoittajia. Taustatietokysymykset eivät saa mahdollistaa vastaajien tunnistamista.

Kun haluat käyttää Pennaa tutkimusaineiston keräämiseen, ota yhteyttä Tietoarkiston asiakaspalveluun otsikolla ”Ehdotus Penna-keruuksi”. Liitä viestiisi kirjoituskutsuluonnos ja valitsemasi taustatietokysymykset. Kerro myös, kuinka suunnitteletho tavoittavasi kohdejoukkosi ja tiedottavasi heille keruusta.

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntaluokalla on merkitystä, eikä Suomi ole kansainvälisessä vertailussa niin keskiluokainen kuin yleisesti ajatellaan. Professori **Semi Purhonen** tarttui International Social Survey Programme (ISSP) -tutkimuksen yhteiskunnallista eriarvoisuutta kartoittavaan yhdistettyyn aineistoon. Purhonen tarkastelee tässä lähemmin vuosien 2009 ja 2019 dataa.

TEKSTI: SEMI PURHONEN

Työväenluokkaan samastuminen ja koetut yhteis- kunnalliset ristiriidat

rawpixel.com on Freepik

Subjektiiivisella luokkasamastumisella on nykyäänkin väliä, sillä joskus se selittää jopa objektiivista luokka-asmaa paremmin esimerkiksi tulojen ja varallisuuden jakautumista (Oesch & Wigna 2023). Luokkasamastuminen avaa myös näkökulman yhteiskuntaluokan kokemuksellisuuteen ja merkitykseen ihmisten arkielämässä (Skeggs 2014), siihen, millaisena vaikkapa työväenluokan tai ”duunarien” asema ja arvostus näyttäytyvät ja koetaan, usein erotuksena keskiluokasta tai johtavassa asemassa työskentelevistä.

Siinä missä pelkän luokkasamastumisen tarkastelu voi joskus tuottaa turhan staat-tisen kuvan luokan kokemuksellisuudesta, ihmisten kokemus sosiaalisten ryhmien välisen ristiriitojen voimakkuudesta korostaa kamppailun ja konfliktin ulottuvuuksia (esim. Edlund & Lindh 2015).

Jos työväenluokkaan samastuvat kokevat köyhien ja rikkaiden, työväenluokan ja keskiluokan tai johtajien ja työntekijöiden väliset ristiriidat voimakkaammin kuin muut, eikä tuota kokemusta yhteiskunnallisista konflikteista voi tulkita yhtenä työväenluokkaan samastumisen osatekijänä (vrt. Robison & Stubaker 2018)? Miksi ajankoh-taista tutkimustietoa luokkasamastumisesta, joka asettaisi Suomen kansainvälisesti ver-tailevaan laajempaan kontekstiin nimen-omaan työväenluokkaan samastumisen ja

siihen liittyvien konfliktikokemusten osalta, on vain vähän tai hajanaisesti?

Muun muassa tällaisia kysymyksiä – joista on lakkokevään 2024 edetessä tullut yhä ajankohtaisempia – olen viime aikoina pohtinut. Syynä on ensinnäkin johtamani akatemiahanke ”Työväenluokan kulttuurit 2020-luvulla”, jonka yksi keskeisistä kysymyksistä koskee työväenluokan kulttuurin väitettyä fragmentoitumista viime vuosikymmeninä luokkasamastumisen ollessa yksi luokan yhtenäisyyden klassi-sista osoittimista. Toiseksi pidän parhaillaan yhteiskuntatutkimuksen opiskelijoille pie-nimuotoista menetelmäkurssia ”Arvostus-ten vertaileva tutkimus kyselyaineistoilla: International Social Survey Programme 40 vuotta”, jossa käytettävät aineistot antavat pohdintoille empiiristä selkänöjää.

Aikasarja mahdollistaa vertailun

Joskus tutkija-opettajaa onnistuu. Juuri kun olin valmistelemassa mainitulle kurssille aineistodemonstraatiota ISSP:n viimeisim-män eriarvoisuusmoduulin Suomen aineis-toa (2019) käyttäen, sähköpostiini kolah-taa viesti, että GESIS on julkaissut uuden kumuloidun version vuosina 1987, 1992, 1999, 2009 ja 2019 kerätystä eriarvoisuus-moduuleista. Se sisältää yli 157 000 vastaa-jaa 35 maasta (ISSP Research Group 2024).

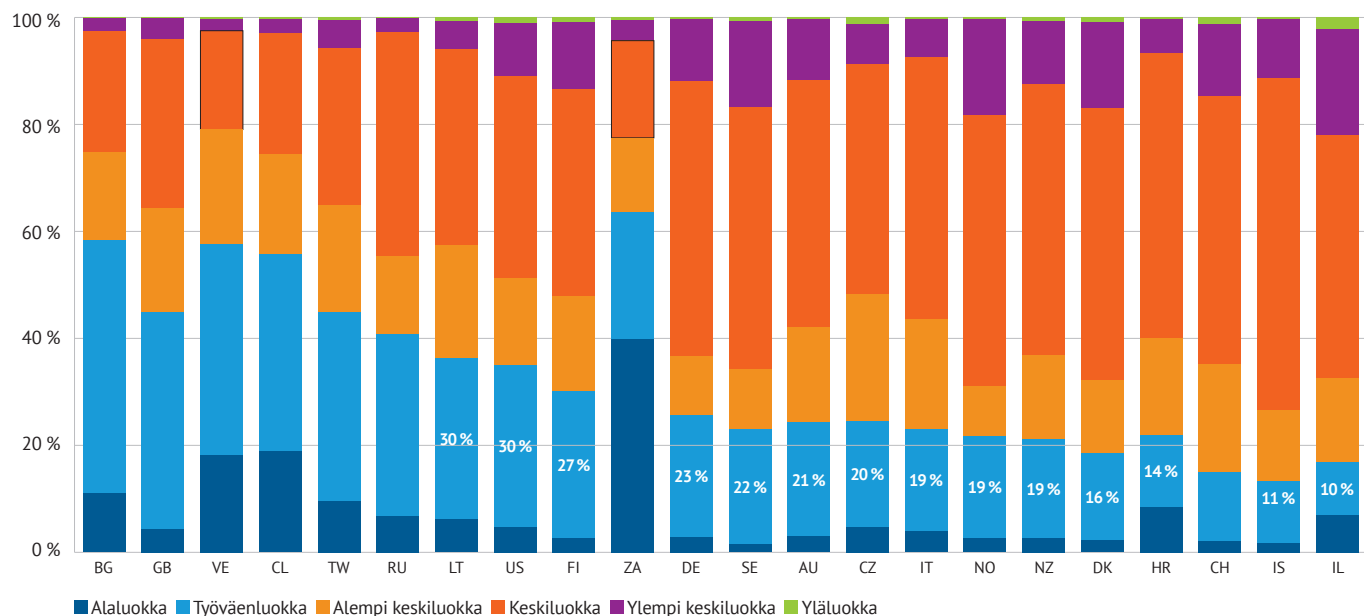
Tätä aineistoa käyttäen saan tarkaste-

luuni helposti sekä ajallista muutosta että maiden välisiä eroja koskevan vertailu-asetelman, vaikka rajaudunkin vain vuo-siin 2009 ja 2019, joissa Suomi on mukana. Ennen kaikkea aineistoihin sisältyy – monien muiden eriarvoisuutta luotaavien kysymysten sekä monipuolisten tausta-muuttujien ohella – sekä klassinen muuttuja luokkasamastumisesta että sosiaalisten ryh-mien välisen ristiriitojen kokemisen voi-makkuutta mittaavia kysymyksiä.

Niitä tarkastellessa Suomi voidaan aset-taa kansainväliseen vertailuun osaksi 22 maan joukkoa, jossa kiinnostukseni koh-teena olevat muuttajat kysyttiin identti-sesti molempina vuosina. Maita ovat Aust-ralia, Uusi Seelanti, USA, Chile, Venezuela, Etelä-Afrikka, Taiwan, Israel, Venäjä sekä yhteensä 13 Euroopan maata mukaan lukien esimerkiksi kaikki Pohjoismaat sekä Saksa, Iso-Britannia ja Italia. Näin rajaten tapaus-määrä on 62 160 vastaajaa.

Kuinka keskiluokkainen Suomi onkaan?

Alustavien tulosteni mukaan usein kuultu näkemys Suomesta poikkeuksellisen kes-kiluokkaisena maana on kansainvälisessä katsannossa perusteeton. Työväenluokkaan samastuminen on Suomessa verrokkimaih-nähdessä korkeampaa keskitasoa, yhdeksän-neksi yleistä (Kuvio 1).

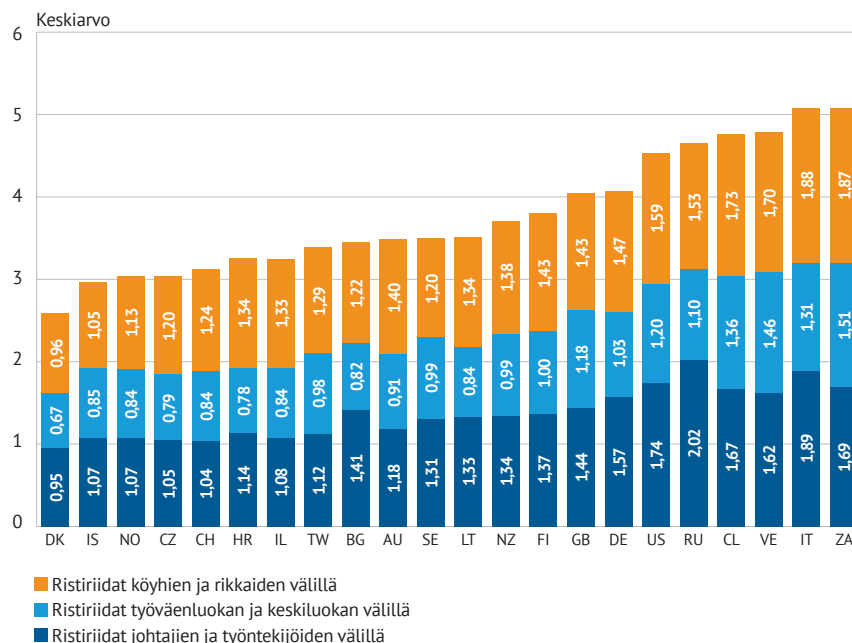
Kuvio 1.

Luokkasamastumisen jakautuminen 22 maassa työväenluokkaan samastuvien osuuden mukaan järjestettynä

(ISSP eriarvoisuusmoduulit 2009 ja 2019 yhdistettynä, N = 60 994; kysymysmuoto: ”Usein puhutaan yhteiskuntaluokista tai sosiaaliryh-mistä. Mihin yhteiskuntaluokkaan tai -ryhmään katsot itse kuuluvasi?”).

Kuvio 2.**Koettujen vertikaalisten konfliktien kokemisen voimakkuus 22 maassa yhteenlasketun voimakkuuden mukaan järjestettynä**

(ISSP eriarvoisuusmoduulit 2009 ja 2019 yhdistettynä, N = 56 204; kysymysmuoto: "Kaikissa maissa on eri mielisyyksiä ja jopa ristiriitoja eri sosiaaliryhmien välillä. Kuinka voimakkaita ristiriitoja [Suomessa] mielestäsi vallitsee...[a, b, c] välillä". Vastausvaihtoehdot "erittäin voimakkaita" (koodattu 3), "voimakkaita" (2), "ei kovin voimakkaita" (1) ja "ei lainkaan ristiriitoja" (0)).

Suomessa työväenluokkaan samastuu 27 prosenttia vastaajista. Lähimpiä verrokkeja ovat Yhdysvallat ja Etelä-Afrikka – joka tosin poikkeaa kaikista muista maista ”alaluokkaan” samastuvien suurella osuudellaan. Tutummista vertailumaista lähimpinä ovat Saksa ja Ruotsi. Työväenluokkaan samastuminen ei ole vähentynyt Suomessa vuosikymmenen aikana, toisin kuin joissain vertailumaissa kuten Yhdysvalloissa tai Saksassa.

Kuvio 2 näyttää, miten koettujen sosiaaliryhmien välisten konfliktien voimakkuus jakautuu maittain. Tutkimuksessa yleistyneen tavan mukaan köyhien ja rikkaiden,

työväenluokan ja keskiluokan sekä johtajien ja työntekijöiden välisten ristiriitojen kokemusta voidaan ajatella summamuuttujana yhteen laskien ”vertikaalisina” sosiaalisina konflikteina, mutta kuvio esittää kunkin myös erikseen. Suomessa koetut ristiriidat ovat jälleen keskitasoa voimakkaampia. Kahdeksassa maassa ristiriidat koetaan vielä vahvemmin (mm. köyhimmissä maissa kuten Etelä-Afrikassa, mutta toisaalta myös Italiassa) ja kolmessatoista heikommin. Tanska, Islanti ja Norja ovat maat, joissa konfliktien kokeminen on vähäisintä.

Luokkasamastumisen ja sosiaaliryhmien vertikaalisten ristiriitojen kokemisen

voimakkuuden välillä on odotetusti selvä yhteys: mitä ”alemmas” luokkien hierarkiassa samastuu, sitä voimakkaampi on kokemus konflikteista. Suomessakin työväenluokkaan samastuvat kokevat vertikaaliset yhteiskunnalliset ristiriidat selvästi voimakkaampina kuin keski- tai ylempiin luokkiin samastuvat suomalaiset, mutta kuitenkin vähemmän voimakkaina kuin työväenluokkaan samastuvat monissa räikeämmän eriarvoisuuden luonnehtimissa maissa (kuten Etelä-Afrikassa tai Chilessä). Näissä maissa eri luokkiin samastuvien väliset erot ristiriitojen kokemisen voimakkuudessa eivät ole kuitenkaan suuria: myös keski- ja ylempi-

ISSP – INTERNATIONAL SOCIAL SURVEY PROGRAMME

ISSP on maailmanlaajuinen yhteiskuntatieteellinen vertailututkimusohjelma, joka perustuu kansainvälisesti harmonisoituun vuosittaiseen aineistonkeruuseen osallistujamaissa. Tutkimuksen teema vaihtuu joka vuosi, mutta kutakin teemaa toistetaan noin kymmenen vuoden välein. Mukana tutkimusohjelmassa on nykyisin yli 40 maata kaikilta asutuilta mantereilta.

ISSP-aineistonkeruu alkoi vuonna 1985. Suomi liittyi mukaan vuonna 2000, jolloin tutkimuksen aiheena oli ympäristö. Eri tutkimusaiheita on 12, uusimpana tulossa oleva yhteiskuntien digitalisoituminen.

Suomen osallistumista organisoii Tietoarkisto. Tutkimuksen kansallisia vastuututkijoina ovat koko jäsenyyden ajan toimineet Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkijat. Nykyinen pääutkija on sosiologian professori Semi Purhonen.

Aineiston keruuorganisaationa on toiminut lähes joka kerralla Tilastokeskus.

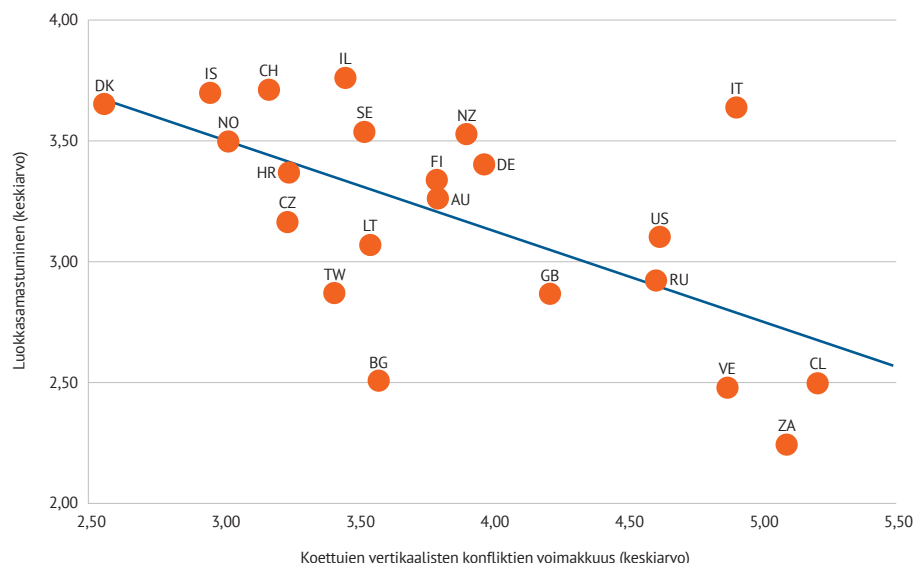
Kansainvälisen aineistojen arkistoinnista vastaa Saksan tietoaarkisto GESIS, joka julkaisee ISSP-sivuillaan muun muassa aineistojen muuttujaraportit ja kyselylomakkeet. Tarjolla on runsaasti kuvailutietoa. Datatiedostot voi ladata suoraan omalle koneelleen. Palvelun käyttö vaatii kuitenkin rekisteröitymisen. Suomen aineistot ovat saatavilla Tietoarkiston palveluportaali Ailasta rekisteröityneille käyttäjille.

> **ISSP-teemat:** issp.org/data-download/by-year/

> **ISSP Suomen aineistot:** services.fsd.tuni.fi/catalogue/series/5?tab=description&lang=fi

Kuvio 3.**22 maan jakautuminen luokkasamastumisen ja koettujen vertikaalisten konfliktien kokemisen keskiarvojen mukaan**

(ISSP eriarvoisuusmoduulit 2009 ja 2019 yhdistettynä, N = 62 160; luokkasamastuminen tulkittu jatkuvaksi muuttujaksi, jossa korkea arvo tarkoittaa samastumista ”ylös” ja matala arvo samastumista ”alas” seuraavin arvoin: ”yläluokka” (koodattu 6), ”ylempi keskiluokka” (5), ”keskiluokka” (4), ”alempi keskiluokka” (3) ”työväenluokka” (2) ja ”alaluokka” (1); koettujen vertikaalisten konfliktien voimakkuus on suora summamuuttuja Kuvion 2 osa tekijöistä).

piin luokkiin samastuvat kokevat ristiriidat niissä voimakkaina.

Tasa-arvoisemmissa ja vauraammissa maissa luokkasamastumisen ja ristiriitojen koetun voimakkuuden välinen yhteys on vahvempi. Tuo yhteys näyttää olevan Suomessa koko maajoukon voimakkain – vain Australia, Uusi-Seelanti, Ruotsi ja Bulgaria pääsevät edes lähelle. Myös tasoeroja tarkastellen ristiriitojen kokemus on Suomessa työväenluokkaan samastuvien keskuudessa huomattavasti voimakkaampaa kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa, joskin ero Ruotsiin verrattuna on pieni. Kuten luokkasamastumisen yleisyyssään, kokemus vertikaalisten yhteiskunnallisten konfliktien voimakkuudesta ei ole juurikaan muuttunut Suomessa vuosikymmenen aikana sen paremmin yleisesti ottaen kuin työväenluokkaan samastuvien keskuudessakaan.

Ristiriitojen voimakkuudessa eroa maiden sisällä ja välillä

Tarkastellut maat eroavat siis toisistaan siinä, missä määrin luokkasamastuminen – ja erityisesti työväenluokkaan samastuminen – määrittää sosiaaliryhmien välisten ristiriitojen kokemisen voimakkuutta. Nämä erot ovat maiden sisäisiä. Jos maita taas vertaillaan toisiinsa keskimääräisen luokkasamastumisen ja sosiaaliryhmien konfliktien kokemisen voimakkuuden osalta, näkyviin tulevat maakohtaiset erot eriarvoisuudessa ja elintasossa (ks. Kuvio 3).

Tällöinkään Suomi ei tosin sijoitu Tans-

kan, Islannin ja Norjan kaltaisten ”mallimaiden” joukkoon, joita luonnehtii samastuminen keski- ja ylempiin luokkiin sekä vähäiset konfliktikokemukset. Lähimpiä verrokkeja ovat Australia ja Saksa. Maatason eroihin keskittymisen ei pidä antaa hämärtää sitä, että maiden sisäisen kerrostuneisuuden kannalta luokkasamastumisen yhteys sosiaaliryhmien konfliktien kokemisen voimakkuuteen on selvintä juuri Suomen ja Ruotsin kaltaisissa maissa. Tämän tarkempi analysoiminen on tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

ISSP:n julkaisema uusi kumuloitu eriarvoisuusmoduuli löi kohdallani lopulta kolme kärpää yhdellä iskulla: sen, millaisen datademonstraation pidin kurssillani, millaisen esitelmän siitä rakensin Sosiologipäiville – ja vieläpä tämänkin kirjoituksen aiheen. Suuri etu valmiiksi kumuloituissa ISSP:n aineistoversioissa on siinä, että niiden avulla pääsee matalalla kynnyksellä kiinnostavien ja yhteiskunnallisesti tärkeiden, ajallisesti ja kansainvälisesti vertailuvien tutkimusasetelmien kimppuun.

Kirjoittaja on sosiologian professori Tampereen yliopistossa. Kirjoitus perustuu hänen Sosiologipäivillä 22.3.2024 Kuopiossa pitämänsä esitelmään ”Työväenluokkaan samastuminen ja koetut vertikaaliset konfliktit sosiaaliryhmien välillä: Suomi kansainvälisessä vertailussa 2009 ja 2019”.

Aineistolähde

> ISSP Research Group (2024) *International Social Survey Programme: Social Inequality I-V Cumulation*. GESIS, Cologne. ZA8790 Data file Version 1.0.0, <https://doi.org/10.4232/1.14226>.

Kirjallisuus

- > Edlund, Jonas & Lindh, Arvid (2015) *The democratic class struggle revisited: The welfare state, social cohesion and political conflict*. *Acta Sociologica* 58(4), 311–328.
- > Oesch, Daniel & Wigna Nathalie (2023) *Subjective social class has a bad name, but predicts life chances well*. *Research in Social Stratification and Mobility* 83, 100759.
- > Robison, Joshua & Stubaker, Rune (2018) *The class pictures in citizens' minds*. *British Journal of Sociology* 69(4), 1220–1247.
- > Skeggs, Beverley (2014) *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino.

TEKSTI: HELENA LAAKSONEN
KUVAT: IAN GRANSTRÖM

FIRIPOn paneeleilla tietoa suomalaisten mielipiteistä

Åbo Akademi ylläpitää neljää mielipidetutkimusten keruuseen tarkoitettua paneelia. Kansalaismielipide-paneeliin osallistuu suomenkielisiä ja Barometern-paneeliin ruotsinkielisiä tutkimushenkilöitä. Lisäksi on muodostettu paikallispolitiikoista koostuva Päättäjäpaneeli ja uusimpana Gen2-paneeli, joka koostuu toisen polven maahanmuuttajista. Paneeleissa on yhteensä lähes 20 000 osallistujaa.

Paneelit ovat osa Suomalaisen yleisen mielipiteen tutkimusinfrastruktuuria (FIRIPOa). Niillä kerätään runsaasti ainutlaatuista aineistoa, mutta tavoitteena on myös kehittää tutkimusmenetelmiä.

– Paneelit tarjoavat pääsyn verrattain korkeatasoisiin vastaajaotoksiin. Lisäksi kun paneelit ovat digitaalisia, ne mahdollistavat erilaisia survey-koeasetelmia, kuvaa paneelien tarjoamia mahdollisuuksia valtiotieteen professori **Kim Strandberg** Åbo Akademista. Luonnollisesti niillä on mahdollista toteuttaa myös klassisia samoilla vastaajilla toistettavia paneelitutkimuksia.

Meta-analyysiä ja paneelien välisiä vertailuja

– Me teemme myös koko ajan meta-analyysiä esimerkiksi siitä, millä tavoin eri vastaa-

jia parhaiten saa suostumaan mukaan osallistumaan ja miten vastaamishalukkuus kehittyä ajan myötä, kertoo Åbo Akademian yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksen tutkimuspäällikkö **Lauri Rapeli**.

Esimerkiksi ruotsinkielisten ja suomenkielisten kansalaispaneelilta on kerätty pitkälti samoilla kysymyksillä tietoa affektiivisen polarisaation tutkimiseksi. Affektiivinen polarisaatio kuvaa ilmiötä, jossa suhtautuminen omaan poliittiseen viiteryhmään muuttuu myönteisemmäksi samalla, kun suhtautuminen muihin ryhmiin muuttuu kielteisemmäksi.

Myös demokratia-asenteita on Rapelin mukaan kysytty eri paneeleissa.

– Jatkossa tulemme kysymään enemmän samoja kysymyksiä, jotta voimme paremmin vertailla.

FIRIPOn kansalaispaneeleita vastaa tutkijoiden ylläpitämiä tiedonkeruun infrastruktuureita on myös Göteborgissa Ruotsissa ja Bergenissä, Norjassa. Åbo Akademian tutkijat tekevätkin yhteistyötä pohjoismaisten kollegojen kanssa. Mahdollisuus paneeleita hyödyntävään pohjoismaiseen vertailututkimukseen on siis myös olemassa.

Infrastruktuuri koko tiedeyhteisölle

Kansalaismielipide-paneelilla on kerätty vuodesta 2019 lähtien jo nelisenkymmentä tutkimusta. Paneelissa on noin 5000 osallistujaa. Barometern-paneelissa on nykyisellään noin 8000 osallistujaa. Kohdejoukko on kummassakin paneelissa sen kieliryhmää vastaavat 18 vuotta täyttäneet henkilöt koko maassa.

Kim Strandberg

Lauri Rapeli

MIKÄ FIRIPO?

Suomalainen yleisen mielipiteen tutkimusinfrastruktuuri (FIRIPO) on kolmen yliopiston yhteinen hanke, jonka tavoitteena on rakentaa monipuolinen infrastruktuuri kansalaismielipiteen tutkimiseen. Infrastruktuuriin kuuluu neljä paneelia ja päätöksenteko- ja deliberaatiolaboratorioita.

Eri paneeleilla ja FIRIPOn laboratorioissa kerättyjä tietoja yhdistämällä voi tutkia esimerkiksi demokraattisen päätöksenteon taustalla vaikuttavia mekanismeja aiempaa monipuolisemmin menetelmin.

FIRIPOn tavoitteet:

- Systematisoida ja koordinoita mielipiteiden ja valintakäyttäytymisen tutkimusta Suomessa
- Oppia, kehittää ja jakaa menetelmiä mielipiteiden tutkimukseen ja neuvoa tuotetun tutkimustiedon hyödyntämisessä päätöksenteossa
- Luoda avoin alusta yleisen mielipiteen tutkimukselle
- Edistää avointa tiedettä avoimen datan ja avoimen yhteistyön avulla yhdessä Tietoarkiston kanssa
- FIRIPO on Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurien tiekartalla ja saa Akatemian rahoitusta. Mukana ovat Turun ja Tampereen yliopistot sekä Åbo Akademi. Tietoarkisto osallistuu Tampereen yliopiston osahankkeeseen.

> www.firipo.fi

FIRIPOn tutkimusinfrastruktuuria voivat hyödyntää myös ulkopuoliset tutkijat. He voivat käyttää paneeleita vaikka vain yksittäisten kysymysten esittämiseen tai jopa kokonaisten kyselytutkimusten keruuseen. Tutkimusaiheen tulee vastata paneelin painopisteitä. Esimerkiksi Kansalaismielipide-paneelin aiheita ovat suomalaisten käsitykset demokatiasta, yhteiskunnasta, politiikasta, poliittisesta käyttäytymisestä sekä viestinnästä ja mediasta.

Tietoarkiston Ailassa on toistaiseksi kolme Kansalaismielipide-paneelilla kerät-

tyä aineistoa, joista kaksi käsittelee vuosina 2019 ja 2023 järjestettyjä vaaleja ja yksi suhtautumista rokotteisiin ja kuvitteelliseen tilanteeseen, jossa rokote olisi pakko ottaa.

Barometern-paneelilla kerätään nykyisin myös Suomenruotsalainen barometri-aineistoja. Ailassa on toistaiseksi yksi tällainen aineisto vuodelta 2019. Suomenruotsalaisen barometrin aineistoja on tallennettu Tietoarkistoon myös vuosilta 2002–2009, jolloin niitä kerättiin postikyselyllä ja myöhemmässä vaiheessa posti- ja verkkokyselyn yhdistelmällä.

Uusimmalla, toisen polven maahanmuuttajista koostuvalla Gen2-paneelillakin, on jo ulkopuolisia käyttäjiä. Gen2 tarjoaa harvinaislaatuisten mahdollisuuden esittää tutkimuskysymyksiä tälle monimuotoiselle väestöryhmälle.

Paneelien hyödyntäminen on ulkopuolisille maksullista. Hinnalla pyritään kattamaan paneelin ylläpitokustannuksia, ei tuotamaan voittoa.

– Ottakaa yhteyttä ja hyödyntäkää paneeleita ja laboratorioita nyt kun kaikki vihdoin on käytössä! kannustaa Rapeli.

AINEISTOJEN HAKU AILASSA

FIRIPOn paneeliaineistoja voit hakea Ailassa tekijänimellä ”Finnish Research Infrastructure for Public Opinion (FIRIPO)”.

- > Finnish Research Infrastructure for Public Opinion (FIRIPO): Rokotepakkokysely 2021 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2023-01-02). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3663
- > The Finnish Research Infrastructure for Public Opinion (FIRIPO): eMielipide 2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2023-08-02). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3675
- > Finnish Research Infrastructure for Public Opinion (FIRIPO) & Lindell, Marina (Åbo Akademi): Suomenruotsalainen barometri B1_2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2023-10-31). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3722
- > Finnish Research Infrastructure for Public Opinion (FIRIPO) & Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) & Strandberg, Kim (Åbo Akademi): Kansalaismielipide: Eduskuntavaalikyselyt 2023 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2023-08-22). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3789

freepik.com

TEKSTI: TUOMAS J. ALATERÄ

Käyttäjien ääni: Tietoarkiston asiakkaat ovat erittäin tyytyväisiä saamiinsa palveluihin

Tutkimusdatan pitkäaikaissaatavuuden palveluntarjoajan tulee olla perillä siitä, mitä tutkijat tarvitsevat. Tietoarkisto selvittääkin asiakkaidensa näkemyksiä myös asiakaskyselyin. Viimeisin kysely osoittaa, että vastaajat olivat erittäin tyytyväisiä tarjottuihin palveluihin ja aineistoihin. Tietoarkisto koettiin ehdottoman tarpeelliseksi palveluksi.

Asiakaskyselyn painopisteenä oli erityisesti aineistojen ja palveluiden käyttö, tietopalvelu ja viestintä. Kyselyssä ei keskitytty asiakaskokemukseen Ailassa tai aineiston arkistointiin, koska näistä tiedusteltiin erillisessä kyselyssä vuonna 2021. Silloin saadut vastaukset on otettu huomioon palvelujen menilään olevassa jatkokehityksessä. Samalla tavalla hyödynnämme uuden kyselyn tuloksia palveluidemme kehittämisessä.

Tuloksia voi helposti vertailla vuoden 2017 asiakaskyselyyn. Oli iso ilo huomata, että asiakastytyväisyys oli kasvanut kaikilla tutkituilla alueilla. Kokonaistyyty-

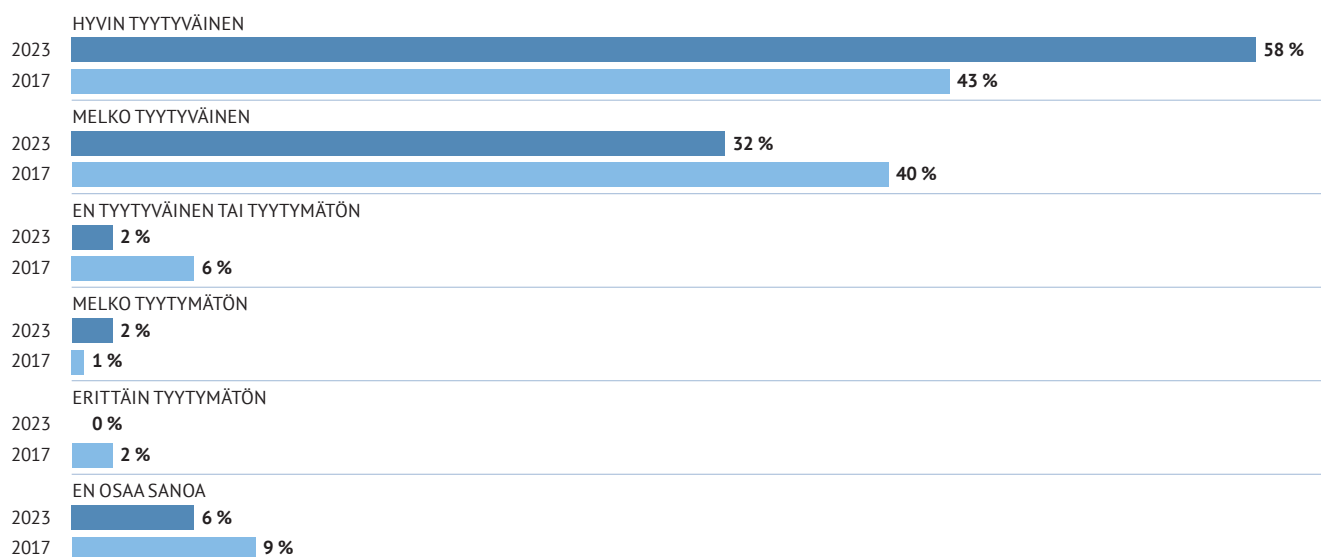
väisyyttä aineistoihin ja palveluihin tarkasteltaessa kävi selvästi ilmi, että eritoten palveluihin hyvin tyytyväisten osuus oli noussut huomattavasti: 43 prosentista 58 prosenttiin (Kuvio 1).

Tietoarkistoa piti luotettavana organisaationa 93 prosenttia vastaajista. Vuonna 2017 luku oli 89 prosenttia. Aineistoja piti ajankohtaisina 70 prosenttia vastaajista, joka oli peräti 17 prosenttiyksikköä korkeampi luku kuin aiemmassa kyselyssä. Myös palveluiden tekniseen nykyaikaisuuteen oltiin aiempaa tyytyväisempiä. Näin ajatteli 82 prosenttia vastaajista, kun aiemmin 70 prosenttia piti palveluita teknisesti

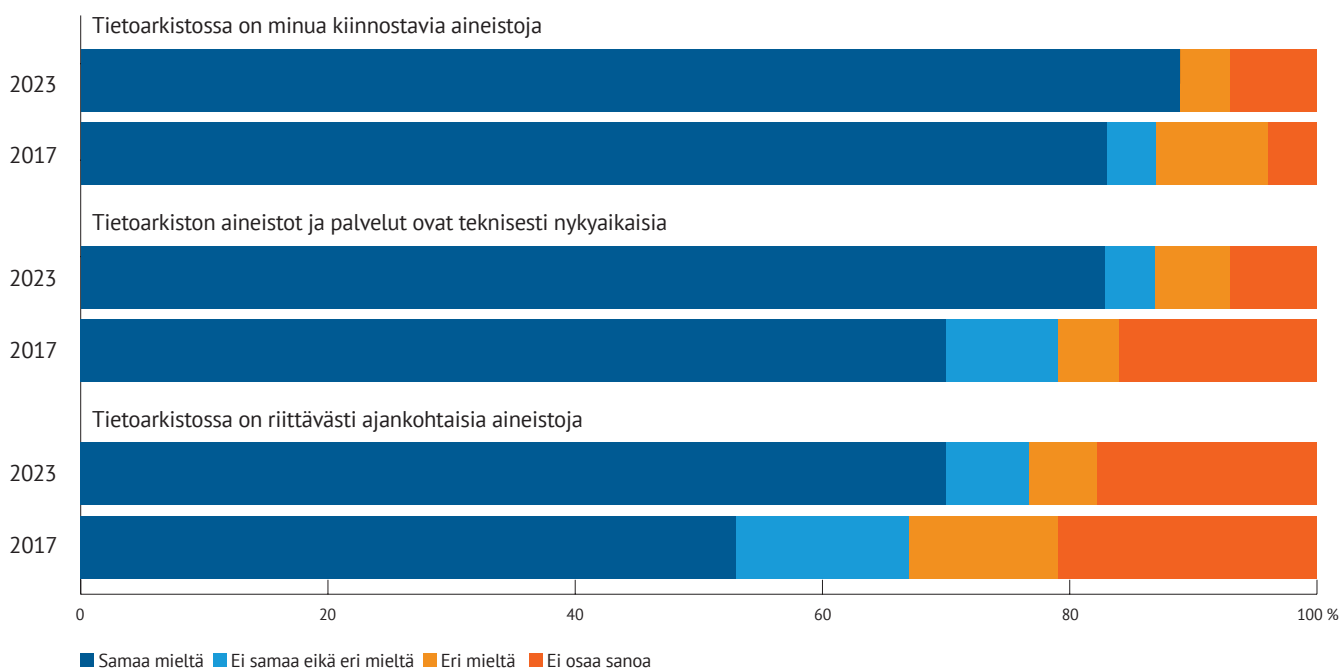
nykyaikaisina. Kuluneen kuuden vuoden aikana palveluinfrastruktuuria on siis pysytty modernisoimaan tarpeita vastaavasti ja tutkijat ovat tallentaneet aiempaa ajankoh-
taisempia ja puhuttelevampia aineistoja Tietoarkistoon. Korona-ajan useilla aineistoke-
ruilla voi olla tähän vaikutusta (Kuvio 2).

Vuoden 2023 kyselyssä oli mukana myös uusia kysymyksiä. Näihin saaduista vastauksista erityisesti ilahdutti, että asiakkaat kokivat Tietoarkiston palveluiden edesauttavan avointa tiedettä. Tästä samaa mieltä olevien osuus oli 91 prosenttia vastaajista. Tulosta tukee se, että 92 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä siitä, että Tieto-

Kuvio 1. Kuinka tyytyväinen tai tyytymätön olet Tietoarkiston palveluihin kokonaisuudessaan 2023 ja 2017

Kuvio 2. Mitä mieltä olet seuraavista Tietoarkistoa koskevista väittämistä?

arkiston palvelut edesauttavat suomalaisen tieteen kehitystä. Vuonna 2017 näin vastasi 83 prosenttia vastaajista, joten Tietoarkiston palveluiden merkitys on korostunut entisestään.

Kyselyssä oli useita avoimia kysymyksiä, joilla kokosimme tietoa kehittämiskohteista. Vastaajat kaipaivat muun muassa enemmän englanninkielistä tai avointa

aineistoa ja toivoivat, että aineiston arkistointi valmistuisi nopeammin. Sen sijaan arkistointiprosessin sujuvuutta, siihen tarjottavaa tukea ja opastusta sekä tarjolla olevien aineistojen monipuolisuutta kiiteltiin. Vastaajista 88 prosenttia oli sitä mieltä, että jos Tietoarkistoa ei olisi, vastaavia aineistoja ei voisi saada muualta.

Asiakaskysely oli ensi sijassa kohden-

nettu Ailan rekisteröityneille asiakkaille. Suurin osa vastaajista oli yliopistojen perustutkinto-opiskelijoita, jatko-opiskelijoita, tutkijoita tai opettajia. Vastaajat hyödynsivät Tietoarkiston palveluita eniten tutkimustarpeisiin, opetukseen ja opinnäytetöiden tekemiseen.

Tietoarkiston historian aikajana 1

- **TYÖT ALKAVAT 1.1.**
- Verkkosivut avataan
- Tutkimusaineistojen kuvailuun valitaan DDI-formaatti

- Vaalimaatti-tietokanta puolueohjelmista
- Kvalitatiivisten aineistojen arkistointi alkaa

- KvantimOTV, menetelmäopetuksen tietovaranto

- CESSDAn infrastruktuurin valmisteluhanke alkaa

- Tietoarkisto someen: Facebook ja Tietoarkistoblogi
- 1. Suomen Akatemian infrastruktuuri-rahoitus Tietoarkistolle

- CESSDA Expert seminaari Tampereella
- Lähes 700 aineistoa jatkokäyttöön
- Verkkosivu-uudistus

- 1 milj. kävijää verkkosivuilla

1999 | 2000 | 2001 | 2003 | 2004 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 |

- FSD-listakirje tiedotuskanavaksi
- Verkkosivu-uudistus
- CESSDA Expert -seminaari Tampereella
- Tietoarkisto-lehti ilmestyy 1. kerran

- Verkkosivu-uudistus

- POHTIVA-tietovaranto puolueohjelmista

- Tutkimusetiikka-kirja julkistetaan
- KvaliMOTV, menetelmäopetuksen tietovaranto

- Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja, myöh. Aineistonhallinnan käsikirja
- Muutto nykyisiin tiloihin Åkerlundinkadulle
- 1000. aineisto Tietoarkistoon, 20.11.2009
- 1. Tietoarkistotyön edistäjä -palkinto myönnetään
- IASSIST-seminaari Tampereella

YHTEISKUNTATIEETEELLINEN
TIEOARKISTO

1999–2024

Aila

- Aila-palveluportaali avautuu
- 1. Aineistopalkinto myönnetään
- Data Seal of Approval (DSA) -sertifikaatti

- 1. Aila ja aineistojen jatkokäyttö -seminaari
- Yli 2 200 aineistoa jatkokäyttöön

tietomilli

MIELIPIDEPUNTARI

- Tietomilli-mielipidepuntari

- FNESdata-pitkittäis-aineistoportaali vaalitutkimukseen
- Verkkosivu-uudistus

- Merkittävä Horisontti 2020 ja FIRI 2018 -rahoitus Tietoarkistolle
- Yliopistojen yhdistymisen myötä tuni.fi -osoitteet käyttöön
- Tietoarkiston 20-vuotisjuhlaseminaari Tampere-talossa

- Datojen toimitaminen SPSS sav-muodossa alkaa
- Loda-pitkittäis-aineistoportaali avataan

- IT-kyvykkyyttä kasvatetaan hanketyönä
- Kysely: Asiakkaat erittäin tyytyväisiä Tietoarkiston palveluihin
- Uusi arkistointi-sopimusmenettely käyttöön

| 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 | 2022 | 2023 | 2024

- Teema-aineistot Suomi100 julkaistaan
- Penna – kirjoitusaineistojen keruutyökalu
- CESSDA ERICin toiminta alkaa
- CoreTrustSeal (CTS)-sertifikaatti

- Kansainvälisten kyselytutkimusten jakelu siirtyy Saksaan
- Suomi liittyy valtiojäseneksi CESSDA AS:ään

cessda

Penna

cessda

- Koko Tietoarkisto siirtyy etätöihin
- Avoimesti saatavilla olevat datat saavat CC BY -lisenssin
- Tietoarkisto ja CESSDA kansallisten tutkimus-infrastruktuurien tiekartalle

- Uusi sisäinen tiedonhallinta-järjestelmä TIIPi3 käyttöön

- Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja julkistetaan
- Aineistojen käyttö kasvaa ennätyslukemiin pandemian aikana
- Verkkosivuilla yli 2 miljoonaa sivupyyntöä
- Tietoarkiston metatiedot Finnaan EAD3-muodossa

TEKSTI JA KUVA: HELENA LAAKSONEN
LAADULLISTEN AINEISTOJEN ARKISTOINNIN AIKAJANAN TEKSTI: ARJA KUULA-LUUMI

Yli 20 vuotta kvalitatiivisten aineistojen arkistointia Tietoarkistoon

Kvalitatiivisia aineistoja on voinut tallentaa Tietoarkistoon yli 20 vuoden ajan. Niitä on saatavilla jo miltei 350. Tietoarkistossa alusta saakka työskennellyt **Arja Kuula-Luumi** on tyytyväinen kvalitatiivisten aineistojen määrän ja käytön kasvuun. Hän muistaa alkuajoilta vuosia, jolloin niitä saattoi tulla vain viisi vuodessa.

Valtaosa arkistoiduista kvalitatiivisista aineistoista on tekstimuotoisia, kuten myös ensimmäinen, toukokuussa 2003 julkaistu Ydinjätepäätös 2001, joka koostuu julkisista asiakirjoista ja eduskuntakeskusteluista.

Usein tekstiaineistot ovat litteroituja haastatteluja, kilpakirjoituksen tai kirjoituskuruun satoa. Kilpakirjoituksina kerätyissä aineistoissa suosittu tutkimusaihe on ollut köyhyys. Kirjoitusaineistoja kerryttää yhteistyö Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa ja Tietoarkiston 2017 käyttöön ottama kirjoitusaineistojen keruutyökalu Penna.

Kvalitatiiviset aineistot voivat sisältää myös valokuvia tai tutkijan tutkimustarkoitukseen koostaman lehtiaineiston artikkeleita. Tietoarkistoon ei oteta yksinomaan liikkuva kuvaa sisältävää aineistoa. Kehotamme asiakkaita kääntymään videoaineiston keruuta suunnitelllessaan Kielipankin puoleen.

Laadullisten kuvailusta arkistointiin

Arja Kuula-Luumi palkattiin Tietoarkistoon 1999 edistämään kvalitatiivisten aineistojen jatkokäyttöä. Tutkijoiden hallussa olleita aineistoja alettiin kuvailla Tietoarkiston aineistoluetteloon. Ajateltiin, että aineistot ovat näin paremmin löydettävissä, vaikka pääsy olikin jonkin muun organisaation tai aineiston keränneen tutkijan käsissä.

Vain kuvailtujen aineistojen luetteloä ylläpidettiin vielä pitkään sen jälkeen, kun kvalitatiivisten aineistojen arkistointi aloitettiin. Pelkästään aineistoja kuvailemalla ei ollut kuitenkaan mahdollista varmistaa niiden

pitkäaikaissaatavuutta.

Kun uuden aineistoluettelo Ailan käyttöönottoa valmisteltiin viime vuosikymmenen alkupuolella, monia kuvailtujen aineistojen yhteyshenkilöitä ei tavoitettu. Niinpä ei ollut mahdollista selvittää aineistojen saatavuutta. Vain kuvailtujen aineistojen luettelosta luovuttiin osin tästä syystä, osin teknisistä perusteista. Ailassa julkaistaan vain aineistoa, jonka voi sieltä ladata Tietoarkiston käyttöehtojen mukaisesti.

Vaikuttavaa kulttuurityötä

20 vuotta sitten tutkimuskulttuuri ei suosinut aineistojen arkistointia eikä varsinkaan kvalitatiivisten aineistojen arkistointia. Ajatus arkistoinnista herätti tutkijoissa jopa pöyristymistä. Tietoarkistossa kulttuurin kehittämiseksi tehtiin runsaasti töitä.

Kuula-Luumi muistelee, miten tutkijoita yritettiin tavoittaa tutkimusjulkaisujen sisältämien aineistokuvauksen perusteella sähköpostitse ja puhelimitse. Alku oli hankalaa.

– Olimme altavastaajia. Ikään kuin toiminta olisi ollut epäoikeutettua, sanoo Kuula-Luumi. Usein kielteisen vastaanoton perusteluna oli tutkittaville annettu lupaus, ettei aineistoa käytä kukaan muu kuin tutkija itse tai tutkimusryhmä.

Tietoarkiston kulttuurityö ei ollut pelkkää tutkijoiden tavoittelemista ja suostuttelua. Tuotettiin myös oppimateriaalia, jonka tavoitteena oli vahvistaa tutkimusaineistojen jatkokäyttöä ja siinä tarvittavia taitoja. Oppimateriaalihankkeen tuloksena syntyivät muun muassa suosittu KvaliMOTV (jonka Laadullisten tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja korvasi 2021) ja Arja Kuula-Luumin (ent. Kuulan) teos *Tutkimusetiikka*:

aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys

(2006), josta tuli laajalti käytetty oppikirja.

– Yhtäkkiä tutkimuseettisten asioiden hallinta olikin Tietoarkistolla, Kuula-Luumi kuvaa teoksensa aiheuttamaa käännettä suhtautumisessa.

– Kirja auttoi levitessään laadullisten aineistojen arkistointia, mutta erityisesti siinä auttoivat tietoarkistolaisten lukuisat esitykset eri tilaisuuksissa. Niissä oli mahdollisuus myös jutella tutkijoiden kanssa.

Aineiston hallinnan vuosikymmen

Nykyisin tutkimusorganisaatioilla on avoimuutta tukevat politiikat, jotka ovat osaltaan auttaneet kääntämään vallitsevan mielipiteen aineistojen avoimuutta suosivaksi. Aineiston hallinnan ajatellaan nyt olevan tutkijan perustaito, olipa aineisto kvalitatiivista tai kvantitatiivista. Aineistojen avoimuus onkin huomattavassa nosteessa.

On kuitenkin vain runsas kymmenen vuotta siitä, kun Suomen Akatemia alkoi vaatia jonkinlaista mainintaa tutkimusaineistojen tiedonhallinnasta rahotushakemuksiin. Nykytilanteeseen, jossa pääsääntöisesti vaaditaan erillistä aineistonhallintasuunnitelmaa ja aineiston avaamista, on tultu muutaman askelen kautta. Näissä askeleissa Tietoarkisto on ollut tiiviisti mukana. Muutos on ollut erityisen voimallisen kvalitatiivisten aineistojen avaamisessa.

Vuonna 2008 Tietoarkisto julkaisi ensimmäisen version Aineistonhallinnan käsikirjasta (tuolloisen Tiedonhallinnan käsikirjan). Käsikirjassa on aina ollut myös kvalitatiivisten aineistojen elinkaaren hallintaa tukevaa sisältöä. Tavoitteena on ollut ohjata tutkijoita toimimaan niin,

Arja Kuula-Luumi

Nykytilanteeseen, jossa pääsääntöisesti vaaditaan erillistä aineistohallintasuunnitelmaa ja aineiston avaamista, on tultu muuttamaan askelen kautta. Näissä askeleissa Tietoarkisto on ollut tiiviisti mukana.

että aineisto on paitsi heidän itsensä käytävissä huolellisesti dokumentoituina myös helpommin arkistoitavissa jatkokäyttöön. Tavoitteessa on onnistuttu erinomaisesti.

Kuula-Luumi kertoo, että nykyisin laadullisten aineistojensa arkistointia tutkimushankkeen alusta saakka suunnittelevat tutkijat varautuvat myös resursoimaan aineiston hallintaa. Aineisto saapuu yhä useammin Tietoarkistoon valmiiksi anonymisoituna ja hyvässä järjestyksessä. >

LAADULLISTEN AINEISTOJEN ARKISTOINNIN VIRSTANPYLVÄÄT

2000

Vain kuvailtujen laadullisten luettelo

Ennen arkistoinnin aloittamista käytössä on luettelo, johon kuvataan tutkijoiden ja organisaatioiden itse säilyttämiä aineistoja.

2003

Laadullisten aineistojen arkistointi alkaa

Hankinta on työlästä. Suoheimmin suhtautuvat mediatalot, joilta saadaan peräti kahdeksan avokysymyksillä kerättyä tekstiaineistoa.

2006

KvaliMOTV julkaistaan

Tutkimusmenetelmien oppimisympäristö MOTV saa kvantitatiivisten menetelmien rinnalle kvalitatiivisten menetelmien käsikirjan.

2007

Ensimmäinen köyhyyskirjoitusaineisto julki

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -aineisto sisältää yli 800 kirjoitusta ja sitä on käytetty kymmenissä tutkimuksissa ja opinnäytteissä.

2009

Tiedonhallinnan käsikirja julkaistaan

Nyt Aineistohallinnan käsikirjana tunnettu teos helpottaa tietopalvelutyötä. Laadullisen aineiston voi arkistoida käsikirjan ohjeiden mukaan.

2010

Saavutetaan 100 aineiston rajapyykki

Projektit kartuttavat aineistomäärää rypäyksittäin. Kännykän merkitystä uutena viestintäteknologiana tutkinut hanke arkistoi 16 aineistoa.

2011

Koodataan Kvalikirstu

Elina Haavio-Mannilan arkistoiman poikkeuksellisen laajan aineiston käsittely luo perustan laadullisten aineistojen käsittelyohjelmalle.

2015

Sopimus Kopioston kanssa

On välttämätön edellytys sille, että mediasta tutkimustarkoituksiin kerättyjä aineistoja, sarjakuvia tai kirjan kuvituksia voidaan arkistoida.

2017

Pilottiaineistonkeruu Pennalla

Kerätyt kirjoitukset kartuttavat jatkossa kvalitatiivisten aineistojen määrää. Tietosuoja-asioissa Tietoarkisto on Penna-keruissa tutkijan apuna.

2021

Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja

Liki 40 tutkijaa osallistuu täysin uuden, kaikille avoimen verkkokäsikirjan tuottamiseen. Se ohittaa suosiossa kvanttimenetelmien käsikirjan.

2023

20 vuotta kvalitatiivisia aineistoja

Laadullisten aineistojen jatkokäyttö kasvaa. Niitä on toimitettu asiakkaille pitkälti yli tuhat kertaa, valtaosa opinnäytteisiin ja opiskeluun.

Muutos ei ole täysin suoraviivaista. Kulttuurin muuttaminen ja avoimuuden ylläpitäminen vaatii jatkuvaa työtä.

– Paljon on edelleen tutkimushankkeita, joissa ei suunnitella alusta alkaen aineiston arkistointia. Usein tästä seuraa esimerkiksi, että tutkittaville ei ole kerrottu aikomuksesta arkistoida aineisto Tietoarkistoon, sanoo Kuula-Luumi.

Kvalitatiivisia aineistoja käytetään aktiivisesti

Kvalitatiiviset aineistot ovat suosittuja jatkokäyttäjien keskuudessa. Aineistoja käytetään tutkimukseen, mutta erityisen paljon opiskelutarkoituksiin, esimerkiksi graduun ja menetelmäkurssien harjoituksiin. Tutkielmassa erityisen suosittuja ovat olleet köyhyyskokemuksia kartoittaneet kirjoitus-

aineistot, joista varhaisin on kerätty 2006. Yksi hittiaineisto menetelmäharjoituksissa on ollut *Kokemuksia itsensä johtamisesta asiantuntijatyössä 2020*. Se on kerätty Penalla ja sitä käyttävät yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden ohella sujuvasti myös kauppatieteiden opiskelijat.

TEKSTI: ARJA KUULA-LUUMI

Laadullisen aineiston anonymisoinnista

Ei tule onnistumaan, arveli moni, kun Tietoarkisto ryhtyi arkistomaan laadullisia aineistoja vuonna 2003. Usein juuri aineiston anonymisointia pidettiin tehtävänä, josta ei voi selviytyä. Tietoarkisto selviytyi siitä ja nykyisin siitä selviytyvät tutkijat ohjeitamme noudattaen.

Tietoarkistoon toimitetaan arkistoitavaksi yhä useammin systemaattisesti anonymisoitua laadullista tekstiaineistoa. Kuva-, video- ja ääniaineistojen anonymisointia Tietoarkistossa ei opasteta. Jos haastattelujen äänitallenteita haluaa arkistoida jatkokäyttöön, tulee olla perusteet toteuttaa arkistointi henkilötietoineen. Jokaisen ihmisen ääni on yksilöllistä henkilötietoa.

MUISTOJEN HÄILYVYYS

Muistelin taannoin sisareni kanssa lapsuutta ja hän totesi:

– Se oli silloin kun äidillä oli suhde jonkun toisen kanssa.

Olin järkyttynyt, sillä mielestäni vanhemmillani ei ollut liittonsa ulkopuolisia suhteita. Emme saavuttaneet yksimielisyyttä siitä, oliko tällaista suhdetta ollut vai ei, eikä asiaa voinut mistään enää tarkistaakaan. Keskustelu sisaren kanssa pisti pohtimaan myös mahdollisuutta, että ehkä en ollut halunnut nähdä tai muistaa kaikkia asioita.

Jos olisimme sisareni kanssa osallistuneet joskus aiemmin tutkimushaastatteluihin lapsuusajan perhesuhteista, kuvaksemme vanhemmistamme olisivat olleet ainakin osin varsin erilaisia. Silti tulkintamme ja kokemuksemme olisivat olleet meille itsellemme aitoja ja tosia, tutkijan termin ehkä autenttisia. Jos haastattelumme olisi anonymisoitu, aineistoa analysoiva ei ehkä olisi päätellyt haastattelujen kuvaavan samaa lapsuuden perhettä.

Muuttumattomat ja muuttuvat tiedot

Laadullisissa tutkimusaineistoissa on sisältöjä, jotka eivät ole pysyviä ja joita ei täsmälleen vastaavina löydy muualta. Ajatukset ja asenteet muuttuvat ajan myötä. Ihminen ei välttämättä muista kuka kausi sitten haastattelussa antamaansa sanatarkkaa vastausta. Myös kokemusten ja muistojen kuvaukset ja niiden merkityksen tulkinta

muuttuvat ajan saatossa. Marja Saarenheimon (2012) mukaan muistamiseen liittyy aina jännite totuuden ja kerronnallisuuden välillä. Toisaalta muistellessaan tapahtumia ihmiset pyrkivät totuudellisuuteen, mutta samalla he pyrkivät kertomaan asiat itselleen suotuisasti ja vähintään ymmärrettävästi. Selostukset ja kuvaukset menneistä tapahtumista ja niiden merkityksestä muuttuvat ajan saatossa ja myös sen mukaan, kenelle niitä kerrotaan.

Jokaisella on kokemusta siitä, miten valitsee jostain asiasta kertomisen tavan ja joskus myös sanat sen mukaan, kenelle puhuu. Oliko niin, että tutkijalle puhutaan samasta asiasta aivan eri tavoin kuin vaikkapa puolisolalle tai työkaverille? Tutkimussuhde ei aina-kaan ole ihan tavanomainen vuorovaikutustilanne. Useimmille on ainutkertaista auttaa tutkijaa aineiston kartuttamisessa ja tutustua samalla tieteen kehityksessä tapahtuvaan institutionaaliseen vuorovaikutukseen.

Laadullisen tekstiaineiston anonymisoinnissa poistetaan tai karkeistetaan niiden sisällöstä kiistatonta ja todistettavissa oleva sisältö eli tunnistetiedot. Sellaista sisältöä eivät ole seuraavat: ”äitini käytäytyi ikävästi ja olen varma, että hänellä täytyi olla avioliiton ulkopuolinen suhde” tai ”vanhemmillani oli hyvä suhde ja he olivat aina uskollisia toisilleen”. Sen sijaan kiistatonta ja todistettavissa olevaa voisi olla: ”äitini työskenteli myymäläpäällikkönä Forum Centrassa vuosina 1975–1990” tai ”isäni kuoli 13.10.2018 ja hänestä julkaistiin kaunis muistokirjoitus paikallislehdessä”.

Henkilöitä koskevista tiedoista merkittävimpiä ovat sellaiset, jotka voidaan olettaa jokseenkin muuttumattomiksi. Ihmisen syntymäaika tai syntymävuosi ei muutu, eikä päivä, jolloin läheinen tai muu tärkeä ihminen kuoli. Perheen koostumus voi muuttua, mutta tieto siitä, kuinka monta lasta perheessä on tietyllä hetkellä, on sitä hetkeä koskeva kiistaton tieto. Tutkittavan asuinpaikka tutkimushetkellä on aineistokeruuhetkeä kuvaava tosiasia, vaikka hän olisi myöhemmin muuttanut toisaalle. Koulutusta ja työelämän historiaa koskevat tiedot työpaikkoinen ovat myös muuttumattomia. Ne voivat vain täydentyä ajan saatossa.

ESIMERKKI AINUTKERTAISESTA ELÄMÄNKOKEMUKSESTA

Kuvitteellisessa pitkiä avioliittoja tutkivassa tutkimuksessa haastatteluun sisältyy yksityiskohtainen kuvaus avioliitossa koetusta yksinäisyyden tunteesta. Jos aineistoon sisältyy niin paljon tunnisteita, että henkilön voi päätellä aineistosta (esimerkiksi harvinaisen ammattinimikkeen, asuinkunnan, sukupuolen ja syntymävuoden perusteella), kuvaus yksinäisyyden kokemuksesta on henkilötietoa.

Anonymisoituna yksinäisyyden kokemuksen kuvaukseen voi liittää aineiston perusteella vain tiedot siitä, että naishenkilö kuuluu ikäryhmään 50–54-vuotiaat, hän työskentelee julkisella sektorilla ja asuu maaseutumaaisessa kunnassa Etelä-Suomessa. Taustatiedot voivat olla yhtenevät kymmenien tai jopa satojen ihmisten kanssa. Vaikka avioliitossa koettu yksinäisyyden tunteen kuvaus on edelleen yksilöllinen, se ei ole enää yhdistettävissä tutkittavaan henkilöön – olettaen että myös kaikki muut mahdolliset tunnistetiedot on aineistosta poistettu.

Anonymisoinnin tulee olla peruuttamaton. Siksi anonymisoinnin päätteeksi hävitetään kaikki henkilötietoja sisältävä aineisto. Ääni- ja videotallenteiden lisäksi hävitetään suostumuslomakkeet ja viestit tutkittavien kanssa.

Peruuttamattomuuden vaatimus tekee jokseenkin mahdottomaksi anonymisoida virallisista asiakirjoista tai verkosta hankittu aineisto. Tutkija ei voi hävittää alkuperäisiä henkilötietoja ja siksi huolellinenkin anonymisointi tuottaa korkeintaan pseudonyymiä tietoa. Sen sijaan tutkimustarkoituksiin tehtyjen kirjoitusten ja haastattelujen henkilötietoja sisältävät versiot ovat hävitettävissä. Ja toisin kuin asiakirjatieto, tutkimustarkoituksiin kirjoitetut ja puhutut sisällöt ovat todennäköisesti sen kaltaisia, ettei niitä ihan vastaavalla tavalla ole muihin tarkoituksiin selostettu tai kirjattu. Silloin anonymisointi myös onnistuu.

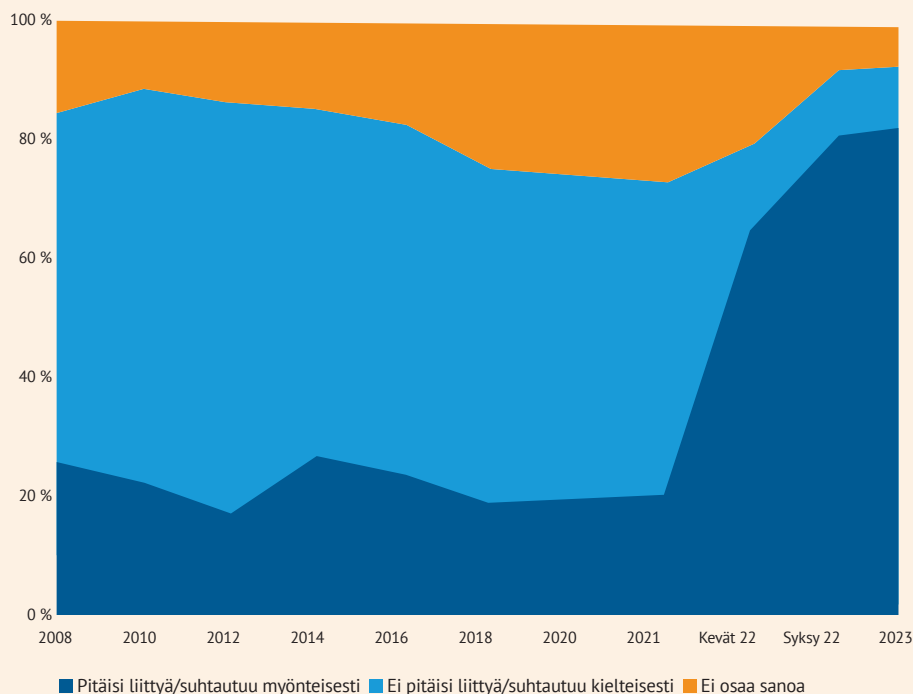
Lähde:

- > Saarenheimo, Marja. Muistamisen vimma: Kirjoituksia muistista ja unohtamisesta. Tampere: Vastapaino, 2012.
- > Tutustu laajempaan artikkeliin Laadullisen aineiston anonymisointi www.fsd.tuni.fi/fi/ajankohtaista/artikkelit/laadullisen-aineiston-anonymisointi

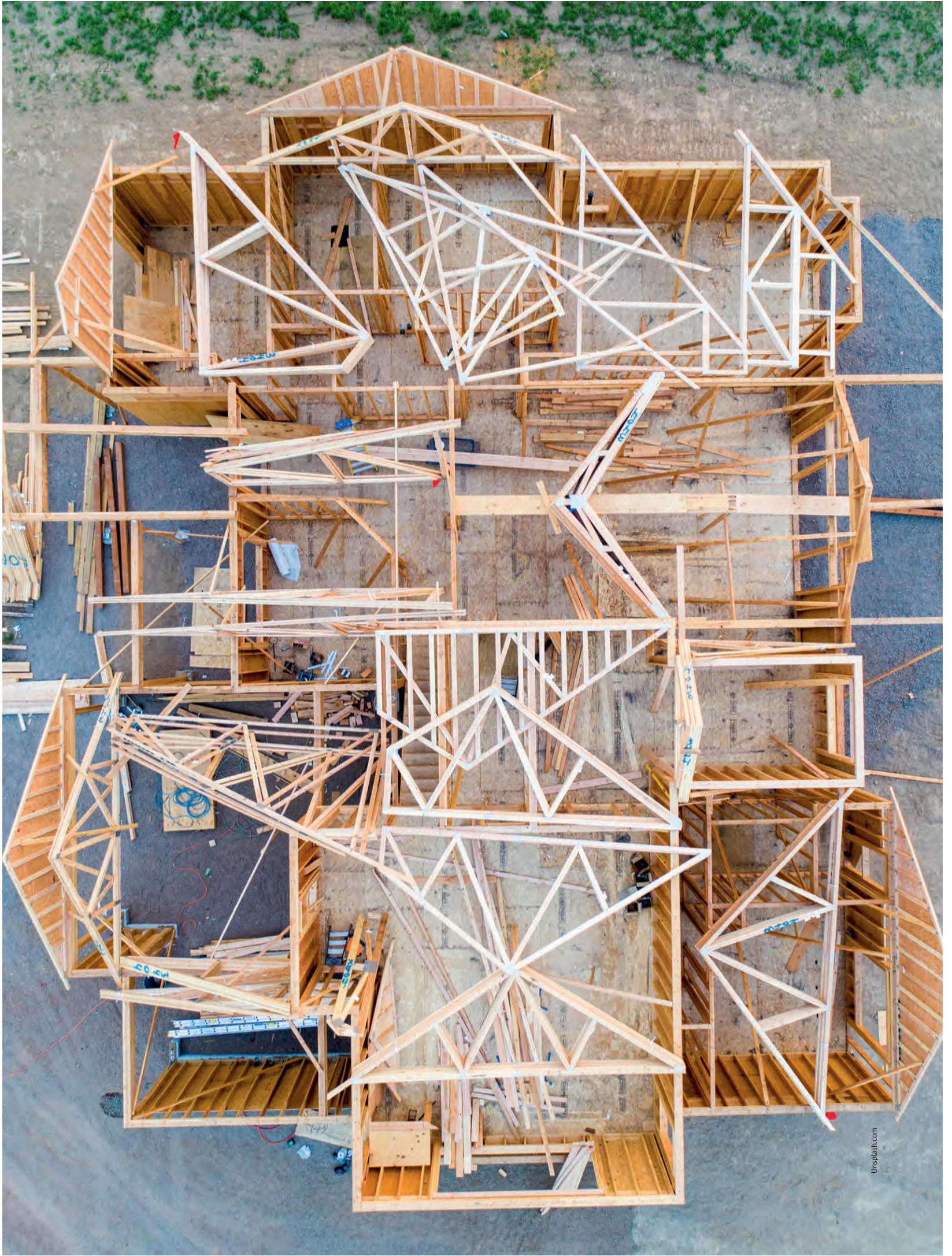
DATARUUTU: Suhtautuminen Nato-jäsenyyteen

Pitäisikö Suomen mielestänne pyrkiä Naton jäseneksi? (2008–kevät 2022) ja Suomi on puolustusliitto Naton jäsen, miten suhtaudut siihen? (Syksy 2022–2023)

Turvallisuuspolitiikka- ja maanpuolustustutkimukset -sarjaan kuuluu 45 aineistoa alkaen syksystä 1995. Vastaajien näkemystä Nato-jäsenyydestä tai Naton laajenemisen merkityksestä on tiedusteltu eri tavoin liki kaikissa kyselyissä. Vuodesta 2008 kevääseen 2022 tiedusteltiin johdonmukaisesti "Pitäisikö Suomen mielestänne pyrkiä Naton jäseneksi?". Myönteisesti vastasi vajaa neljännes. Krimin valtaus 2014 nosti laskussa ollutta kannatusta selkeästi, muttei pysyvästi. Venäjän hyökkäys Ukrainaan kasvatti vastaajien Nato-kannatusta merkittävästi keväällä 2022. Kun Suomi oli tehnyt päätöksen liittyä Natoon, kysymystä muutettiin. Tiedusteluun, kuinka vastaajat suhtautuvat siihen, että Suomi on puolustusliitto Naton jäsen, on myönteisesti tai erittäin myönteisesti suhtautuvien osuus noussut liki 90 prosenttiin vastaajista.

- > Lähde: Turvallisuuspolitiikka- ja maanpuolustustutkimukset (<https://services.fsd.tuni.fi/catalogue/series/10>)

Kohti kansallista tavoitetilaa

– Avoimen tieteen ja tutkimuksen viitearkkitehtuuri

Viitearkkitehtuuri arvioi suomalaisen avoimen tieteen ja tutkimuksen nykytilaa ja esittää kokonaiskuvan kansallisen avoimen tieteen tavoitetilasta vuonna 2030. Arkkitehtuuri on keskeinen osa avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallista koordinaatiota.

Viitearkkitehtuuri perustuu Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksen päämääriin ja niitä täsmentäviin linjauksiin. Se ohjaa myös linjausten päivittämistä kohti tavoitetilaa. Viitearkkitehtuuri laadittiin opetus- ja kulttuuriministeriön aloitteesta Avoimen tieteen ja tutkimuksen (AVOTT) sihteeristön tukemana. Valmisteluvaihe kesti kaksi vuotta, ja työryhmään kuului monia suomalaisia asiantuntijoita avoimen julkaisemisen, oppimateriaalien, tutkimusaineistojen ja tutkimusmenetelmien aloilta. Työpajoissa ja lausuntokierroksen aikana valmistelutyöhön osallistui huomattavasti laajempi joukko tieteen tekijöitä. Arkkitehtuuri hyväksyttiin hankkeen ohjausryhmässä vuoden 2023 lopussa ja julkistettiin maaliskuussa 2024.

Kokonaisarkkitehtuurin näkökulmasta viitearkkitehtuuri on oleellinen osa tavoitetilan kuvausta. Sen avulla voidaan määritellä ja tunnistaa tarpeet ja keskeiset reunaehdot, ohjaavat säädökset, rakenteet ja toimijat, tarvittavat valmiudet ja resurssit, joiden avulla tavoitetilaan päästään.

Viitearkkitehtuuri ei ota yksityiskohtaisesti kantaa siihen, miten tai missä jokin toiminto tulee toteuttaa, vaan tarjoaa kehityksen suunnittelulle ja toteutukselle ja määrittelee yleiset periaatteet, jotka ohjaavat rakentamista ja toiminnan suunnittelua. Se auttaa jäsentämään monimutkaista avoimen tieteen kokonaisuutta, tunnistamaan puutteita ja varmistamaan tarvittavien rakennuspalikoiden yhteensopivuutta ja parhaiden käytäntöjen noudattamista niin paikallisessa, kansallisessa kuin kansainvälisessäkin kontekstissa.

Viitearkkitehtuuri tiivistää valtavan määrän tietoa yhteen julkaisuun ja sen moniin kaavioihin. Se tunnistaa ja ryhmittelee runsaasti vaadittavia kyvykkyksiä eri tasoilla ja tarkastelee niitä avoimuuden kannalta toiminnallisina, mahdollistavina tai ohjaavina

valmiuksina. Arkkitehtuuri ei yksiselitteisesti vaadi avoimuutta, vaan kunnioittaa tutkijoiden oikeutta tehdä tutkimusta ja avata sitä lainsäädännön, tutkimuskohteen ja tutkimuksen tekemisen ehdoilla.

Arkkitehtuurin tiivistelmästä selviävät nopeasti keskeisimmät kehittämiskohteet.

Avoim tiede

Emme ole vielä valmiita. Jotta avoin tiede ja tutkimus olisi vaikuttavaa ja kouluttavaa, tarvitaan muutoksia niin koulutuksessa, sääntelyssä kuin rahoituksessakin.

Viitearkkitehtuuria onkin tarkoitus käyttää eri organisaatioissa toiminnan suunnitteluun ja puutteiden tunnistamiseen. Käytännössä tämä voi tarkoittaa oman viitearkkitehtuurin päivittämistä tai yksinkertaisesti organisaation toiminnan kannalta keskeisten toimijoiden, tavoitteiden, palvelujen ja valmiuksien tunnistamista arkkitehtuuria hyödyntäen.

Elävä arkkitehtuuri tukee kehittämistä

Arkkitehtuuri on luonteeltaan ohjaava, elävä ja sitä pitää päivittää – myös suhteessa ylikansalliseen toimintaympäristöön. Työvaiheen aikana nähtiin tekoälyn voimakas tuleminen koko tieteen ja tieteen tukipalveluiden kentälle, mikä ei ollut odotettavissa työhön lähdeittäessä. Tekoälymallien avoimuus ja tekoälyn merkitys tutkimusmenetelmille, aineiston tuottamiselle ja tutkimuksen tukipalveluille pitää sovittaa tavoitetilaan.

Samaan aikaan EU:ssa on laadittu digitaalista transformaatiota koskevaa säänte-

lyä, joka edistää datan saatavuutta ja oikeudenmukaista käyttöä (datalaki) sekä asettaa vaatimuksia ja velvollisuuksia tekoälyn kehitykselle ja käytölle (tekoälylaki). Näiden merkitys tutkimus- ja innovaatiotoimintaan tulee viitearkkitehtuurissa huomioida. Ylipäätään koko tiedeyhteisön avoimuuteen liittyvä juridinen osaaminen ja eri organisaatioiden välisen lainsäädännöllisen yhteentoimivuuden parantaminen on varmistettava.

Luonnollisesti myös tutkimuksen ja oppimisen avoimuuden vaatimat resurssitarpeet on huomioitava tutkimusrahoituksessa ja rahoituksen ehdoissa.

Tietoarkisto palvelee tutkijaa ja tukipalveluja

Tietoarkiston panos viitearkkitehtuurin laa-
timisessa keskittyi erityisesti tutkimusaineistojen ja -menetelmien alatyöryhmän työhön, mutta myös osallistavan tieteen ja tutkimuksen lainsäädännöllisen kehityksen tarkasteluun. Työssä muun muassa mallinnettiin tutkimusaineistoa uudelleenkäyttävän tutkijan palvelupolkua, jossa Tietoarkisto on keskeinen palveluntarjoaja niin aineiston löydettävyyden kuin ymmärrettävyyden takaajana ja kouluttajana.

Viitearkkitehtuuri osoittaa toimivan avoimen tieteen vaativan, että palveluita on tarjolla myös tutkimuksen ja opetuksen tuen, kirjastojen, arkistojen ja teknisten ratkaisujen ylläpitäjille ja heidän osaamisestaan ja koulutuksestaan huolehditaan. Tietoarkiston palvelut ovat tarpeen myös datatuen tehtävissä toimivan ammattilaisen tieteen avoimuutta edistävällä palvelupolulla.

Viitearkkitehtuuri pyrkii siis myös myötävaikuttamaan kulttuuriseen muutokseen kohti vastuullista avoimuutta ja vastuullista arviointia.

> avointiede.fi/fi/arkkitehtuuri

TEKSTI: TUOMAS J. ALATERÄ JA MARI KLEEMOLA

Hankeyhteistyö ja verkostot edistävät eurooppalaista tutkimusta

European Open Science Cloud (EOSC), eli Euroopan avoimen tieteen pilvipalvelu, pyrkii tarjoamaan eurooppalaisille tutkijoille palveluita tutkimuksen tekemiseen ja mahdollistamaan innovaatioita sekä kansainvälistä yhteistyötä. Sen keskeisenä tavoitteena on parantaa Euroopan kilpailukykyä korkeatasoisessa tutkimuksessa.

EOSC onkin keskeinen osa Euroopan komission strategiaa eurooppalaisen tutkimusalueen vahvistamiseksi. EOSCissa panostetaan erityisesti avoimen tieteen ja tutkimuksen sekä FAIR-datan edistämiseen.

Tavoite on koota yhteen olemassa olevat tutkimusinfrastruktuurit verkostomaisella toimintamallilla ja mahdollistaa pääsy erilaisiin avointa tiedettä ja tutkimusaineistojen saatavuutta ja aineistojen koko elinkaarta tukeviin palveluihin, niin että tutkijoiden ulottuvilla on entistä laajempi valikoima tutkimusdataa ja -resursseja eri tieteenaloilta. Kaatamalla raja-aitoja ja vaikeuttamalla tiedepoliittisiin ratkaisuihin voidaan parantaa tutkimuksen tehokkuutta ja kerättyjen aineistojen hyödynnettävyyttä.

Samalla EOSC pyrkii tarjoamaan tutkimusinfrastruktuureja ja tietoteknisiä palveluita tutkimuksen tarpeisiin, mikä vähentää tutkijoiden tarvetta rakentaa kansallisella tasolla kaikkea infrastruktuuria alusta asti. EOSCin kautta olisi mahdollista hyödyntää tai liittää saataville tuotuihin valmiisiin ratkaisuihin ja palveluihin ja säästää aikaa ja kilpailtuja resursseja.

Tietoarkisto EOSCissa

Tietoarkiston Aila-palvelu ja Kuha2-metatietopalvelin ovat EOSC-portaalissa. Esi-

merkiksi toimija, joka tarvitsee työkalun yhteiskuntatieteellisen tutkimusaineiston metadatan saattamiseksi rajapinnasta haravoitavaksi, voi löytää tätä kautta Kuha2-ohjelmiston ja sen dokumentaation sekä ohjeet ja ehdot, jolla ottaa se käyttöön.

Keskeisenä suomalaisena toimijana Tietoarkisto on mukana EOSCissa osana CESSDAA ja yhteiskuntatieteellistä ja humanistista klusteria (SSH Open Science Cluster). Viisi eurooppalaista tiedeklusteria¹ ovat teemallisia keskittymiä, joiden piirissä toimii useita tutkimusorganisaatioita ja palveluntarjoajia. Ne tukevat alojensa tutkimusyhteisöjä tarjoamalla datapalveluita, työkaluja ja koulutusta ja edistävät yhteistyötä koordinoimalla ja tiivistämällä strategista yhteistyötä omassa piirissään, monitieteisesti sekä EOSCin osana.

Klusteriyhteistyö vähentää palveluiden päällekkäisyyttä ja tuo skaalaetuja. CESSDAn aineistoluettelo ja sanastoyhteistyö edistää merkittävästi yhteiskuntatieteellisten aineistojen löydettävyyttä kansalliset rajat tai kielimuurit ylittäen. CESSDAn kuuluvat data-arkistot varmistavat, että jaettavat tutkimusaineistot ovat luotettavia, laadukkaita ja asianmukaisesti dokumentoituja. Tämä edistää tutkimuksen toistettavuutta, luotettavuutta ja laadunvarmistusta.

Tietoarkisto on varmistanut, että sen kes-

keiset palvelut ovat EOSCin piirissä löydettävissä. Erityisesti yhteistyö näkyy kuitenkin hankkeissa. EU:n Horisontti-rahoitus on yksi keskeinen väylä, jolla EOSCin kehittämiseen liittyviä työkaluja, malleja, palveluita ja osaamisen kehittämistä rahoitetaan.

Temaattista ja kansallista osaamista tarvitaan yhä

Tietty yhteisesti käytettävissä olevat teknologiaratkaisut kannattaa toteuttaa EU:n tasolla. Jatkossakin tarvitaan kuitenkin tieteenalakohtaisia ja kansallisia palveluita esimerkiksi koska eri maissa on erilaiset lait ja koska eri tieteenaloilla on erilaiset tarpeet esimerkiksi datanhallinnan ja metadatan suhteen. Yhteiskuntatieteissä haasteita tuo muun muassa aineistojen monikielisyys. Jatkossakin siis tarvitaan kansallisia infrastruktuureita ja tieteenalakohtaisia tutkimuksen tuen palveluita.

EOSCin mahdollisuudet

Suomen EOSC-foorumi tarjoaa kansallisesti sidosryhmilleen mahdollisuuden kiteyttää suomalaisen tiedekentän näkemyksen EOSCin kehittämisestä, keskustella kansallisesta yhteistyöstä TKI-toiminnoissa sekä keskustella ja arvioida EOSCin merkitystä. Tietoarkisto seuraa EOSCin kehitystä ja pyrkii vaikuttamaan siihen erityisesti

gstudioimages/freepik

yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen alalla. EOSC ei ole suinkaan valmis, vaan sitä kehitetään edelleen ja toiminnassa tapahtuu muutoksia.

EOSC tarjoaa eurooppalaisille tutkijoille foorumin kansainväliselle tutkimusyhteistyölle ja verkostoitumiselle. Tietoarkisto palvelee pääasiassa suomalaisia tutkijoita, eikä EOSCin kehittäminen ole ensisijainen tavoitteemme.

Laajempi eurooppalainen toimintakehys,

hankeyhteistyö ja palvelujemme sovittaminen näihin kannattaa hyödyntää maksimaalisesti, koska EOSC voi myös edistää tutkimustoimintaa tarjoamalla puitteet uusien ideoiden kehittämiseksi ja testaamiselle. Suomalaiset tutkijat ja yritykset voivat hyödyntää EOSCia tuotekehitys- ja innovaatio-toiminnassaan ja innovaatioidensa kaupallistamisessa.

1. science-clusters.eu

TIETOARKISTO EOSC-HANKKEISSA

EOSC Future

Tietoarkiston asiantuntijat olivat mukana työpaketissa, joka tuotti hankkeen eri tieteenaloille yhteisen metadatakehityksen ja pyrki edistämään aineistokuvailujen löydettävyyttä ja yhteentoimivuutta. Esimerkkitaipauksena käytettiin koronavirus-ta käsitteleviä aineistoja. Tietoarkisto osallistui hankkeeseen CESSDAn liitännäisosallistujana ja humanististen ja yhteiskuntatieteiden avoimen pilven (SSHOC) edustajana.

BY-COVID

Ympäri maailman eri tieteenaloilla tuotettiin ja jaettiin pandemian alettua valtavia määriä koronaa ja sen vaikutuksia koskevaa tutkimusdataa. BY-COVID-hankkeen tavoitteena on oppia tästä kokemuksesta ja vahvistaa resursseja, standardeja ja toimintamalleja, jotka mahdollistavat nopean reagoinnin uusiin globaaleihin uhkisiin sekä helpottavat eri maiden ja organisaatioiden tuottaman datan hyödyntämistä. Tietoarkisto on osana CESSDaa mukana kahdessa työpaketissa, jotka keskittyvät koronavirusta käsittelevien aineistojen löydettävyyden, yhtenäisyyden ja viittausten parantamiseen ja aineistojen ja niiden kuvailujen harmonisointiin.

OSTrails

Tutkimusrahoittajat edellyttävät datanhallintasuunnitelmia, mutta niiden laajempi hyödyntäminen on vielä vaatimatonta. OSTrails-hanke kehittää suunnitelmia koneluettaviksi ja vahvistaa tutkimuksen ja erityisesti tutkimusaineistojen hallintaa sekä tukee FAIR-periaatteiden käytännön toimeenpanoa. Hankkeessa kehitetään menetelmiä ja työkaluja tutkimuksen suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin. Tietoarkisto on mukana työpaketeissa, joissa rakennetaan tutkimuksesta infograafeja (scientific knowledge graphs) ja suunnitellaan koneellisesti luettavaa datanhallintasuunnitelmaa yhteiskuntatieteelliselle datalle.

TEKSTI: TAINA JÄÄSKELÄINEN, KÄÄNNÖS TUOMAS J. ALATERÄ
KUVA: TUOMAS J. ALATERÄ

CESSDAn sanastopalvelu valmistui verkostoyhteistyöllä

CESSDA:n jäsenarkistot yli kahdessakymmenessä Euroopan maassa ovat pitkään käyttäneet kansainvälistä DDI-metatietostandardia kuvaillessaan aineistojaan yhteentoimivuuden ja löydettävyyden parantamiseksi. Monikielisen sanaston sisällönhallinta vaatii asianmukaisia ohjelmistoja. Tämä on tarina CESSDA Vocabulary Servicen kehityksestä ja roolistani projektitiimin jäsenenä.

DDI Alliance on tuottanut 26 sanastoa käytettäväksi DDI-standardin metatietoelementeissä, joista monet kuvaavat datan keräämiseen käytettyjä menetelmiä. Nämä kontrolloidut sanastot ovat olennainen osa kansainvälistä metatietojen harmonisointia.

DDI Alliance laati sanastonsa englanniksi, mutta Euroopassa paikalliset kielet ovat tärkeitä. Sanaston käsitteet tai termit ja niiden määritelmät tarvitaan monella kielellä. CESSDA:n palveluntuottajat tarjoavat nämä paikalliset versiot omaan käyttöönsä – mutta kuinka hallita kaikkea monikielistä sisältöä ja sen muutoksia? DDI-allianssilla ei ollut sanastotyökalua, ja se turvautui työläsiin manuaalisiin keinoihin sanastojensa julkaisemiseksi. Vuonna 2018 CESSDA käynnisti projektin joko ottaakseen käyttöön tai kehittääkseen oman sanastotyökalun.

Projektitiimi tuotti beta-version

Ensin projektitiimi tutki jo olemassa olevia avoimen lähdekoodin sanastotyökaluja. Työkaluissa todettiin puutteita, lähinnä monikielisyyden osalta tai kielikohtaisen versiohistorian tuottamisessa, tai työkalujen ylläpitoa ei taattu. Siksi päätettiin kehittää yksinkertainen, räätälöity työkalu, jossa on editori sekä käyttöliittymät sanastojen selaamiseen ja lataamiseen.

Vuoden 2019 lopulla olimme tuottaneet CESSDA Vocabulary Servicen beta-version, joka mahdollisti sanaston luomisen, ylläpidon, kääntämisen, selaamisen ja lataamisen. Työssä kohdattiin tavanomaisia ohjelmakehityksen ongelmia: niukat kehittäjäresurssit sekä odotettuja ja odottamattomia haasteita koodauksessa ja vaatimusmäärittelyissä.

Kuten odotettua ohjelmiston rakentami-

nen vei suunniteltua enemmän aikaa. Varsinaisen sisällön syöttämisen ja muuttamisen ohjelmointi eri kielillä toteutettavaksi vaikutti melko yksinkertaiselta. Se ei kuitenkaan osoittautunut sellaiseksi, koska kyse oli monimutkaisista työkuluista, pääsynhallinnasta ja versioinnista. Tietyille käyttäjäryhmille oli määritelty eri käyttöoikeudet eri organisaatioissa ja eri kielillä. Editori tarvitsi asianmukaiset toimintopainikkeet – eikä lainkaan vääriä painikkeita – asianmukaisia käyttäjiä varten juuri oikeissa työkalun vaiheissa.

Myös työkalun hallinta vaati huomiota. Käännöksiä ei voi tehdä, jos kohde on liikkeessä, joten käännöstä ei voi aloittaa ennen kuin lähdesanasto on valmis ja syötetty työkaluun. Jos lähdesanaston sisältöä myöhemmin muutetaan, alkaa uusi kierros, jolloin työkalu kopioi automaattisesti aieman sisällön luonnoksena jokaiselle kielelle työstämistä varten.

Palvelutiimin avulla kohti tuotantoversiota

Vuoden 2021 alussa CESSDA tehosti palveluidensa ja työkalujensa hallintaa määrittämällä jokaiselle niistä omistajan, ensin sisällölliseksi yhteyshenkilöksi ja myöhemmin palveluomistajaksi. Tämä oli hyvä askel, sillä jokaiselle palvelulle nimettiin määräaikaisella sopimuksella koordinaattori keskustelemaan käyttäjien vaatimuksista kehittäjien ja alustan ylläpitotiimin kanssa ja toimimaan yhdyshenkilönä.

Päädyin ottamaan vastuun sekä CESSDAn sanastopalvelusta että datakatalogista vuosina 2021–2022.

Sanastotyökalu ei ollut vielä tarpeeksi vakaa. Alkuperäisen koodauksen tehnyt saksalainen CESSDAn palveluntuottaja (GESIS) ei pystynyt saamaan yhtään haki-

jaa kehittäjän tehtävään. Koko Eurooppa näytti kärsivän ohjelmistokehittäjien puutteesta. Lopulta CESSDA sai sovittua Slovakian tiedeakatemian Informatiikkainstituutin kehittäjätiimin osoittamisesta projektiin. Kehitys oli taas käynnissä.

Siinä siis olimme – täysin omistautuneita hanketyölle, jota rytmittivät kehityssprinttien säännölliset verkkokokoukset, välissään paljon koodausta ja kuumeista testausta ja tapahtumatikettien laadintaa. Kansainväliseen työryhmään kuului kehitystiimi Slovakiassa, minä Suomessa ja CESSDA-alustatiimi Norjassa ja Isossa-Britanniassa. Kokoukset nauhoitettiin, jotta kehittäjät pystyivät tarkistamaan, mitä tarkkaan ottaen oli esitetty tai keskusteltu.

Säännölliset sprinttikokoukset veivät aikaa, mutta olivat sen arvoisia. Tiedonvaihto kehittäjien ja sisältövastaavien välillä oli jatkuvaa, millä vältettiin ohjelmistokehityksen yleinen sudenkuoppa, suuri määrä ohjelmointityötä väärinymmärrettyyn tavoitteeseen. Kokeneet ja hyväntuuliset kehittäjät eivät epäroineet ehdottaa parempia tapoja ongelmien ratkaisemiseksi kuin mitä olin osannut ajatella. Paransinkin kykyäni kirjoittaa selkeitä, vaiheittaisia kuvauksia uusista toiminnoista tai vioista ja tarvittaessa ottaa kuvakaappauksia. Alustatiimi puolestaan pystyi kääntämään IT-puheen tavallisen käyttäjän kielelle ja päinvastoin.

Ongelmat ratkaistiin, työkalusta tehtiin vakaa ja siihen lisättiin uusia kieliä. Japani oli jännittävä lisäys, joka vaati konsultti-tiimiä sikäläisen organisaation IT-henkilöiden kanssa, jotta pystyimme löytämään parhaan kielianalysaattorin konepellin alla käytettäväksi. Heidän sisältövastaaviensa piti tarkistaa, oliko kieli oikein. Työ edistyi hyvin, vaikka meillä kaikilla oli muitakin työtehtäviä.

Taina Jääskeläinen

Uusien vaatimusten käsittely

Seuraava askel oli selvittää, kuinka sovitaa käyttäjien vaatimukset yhteen viime vuosina kasvaneisiin linkitetyn avoimen datan vaatimuksiin. Versiointistrategiaa piti muuttaa. Käsitteitä ei pitäisi koskaan poistaa kokonaan, vaan ne on ainoastaan poistettava käytöstä, ja tiedot korvaavista käsitteistä esitettävä niiden tilalla. Järjestelmän oli silti täytettävä keskeinen käyttäjävaatimus kielikohtaisesta versiohistoriasta. Tämä on elintärkeää organisaatioille, jotka käyttävät sanastoa metatiedoissaan ja järjestelmissään omalla kielellään. Nämä kaikki on ehkä päivitettävä, kun kyseisen kielen sisältöön tulee muutoksia. Organisaatioiden on tiedettävä, mitä muutoksia on tapahtunut.

Avoimen lähdekoodin sanastotyökalut olivat kehittyneet huomattavasti vuoden 2018 jälkeen, erityisesti VocBench, jota CESSDA käyttää ELSST-sanastossaan. Silti kielikohtainen versiohistoria pysyi ongelmana. VocBenchin uusi haku- ja selauskäyttöliittymä ShowVoc oli beta-versiossa, eikä vielä kovin käyttäjäystävällinen, joten tehtiin päätös jatkaa CESSDA Vocabulary Servicein kehittämistä.

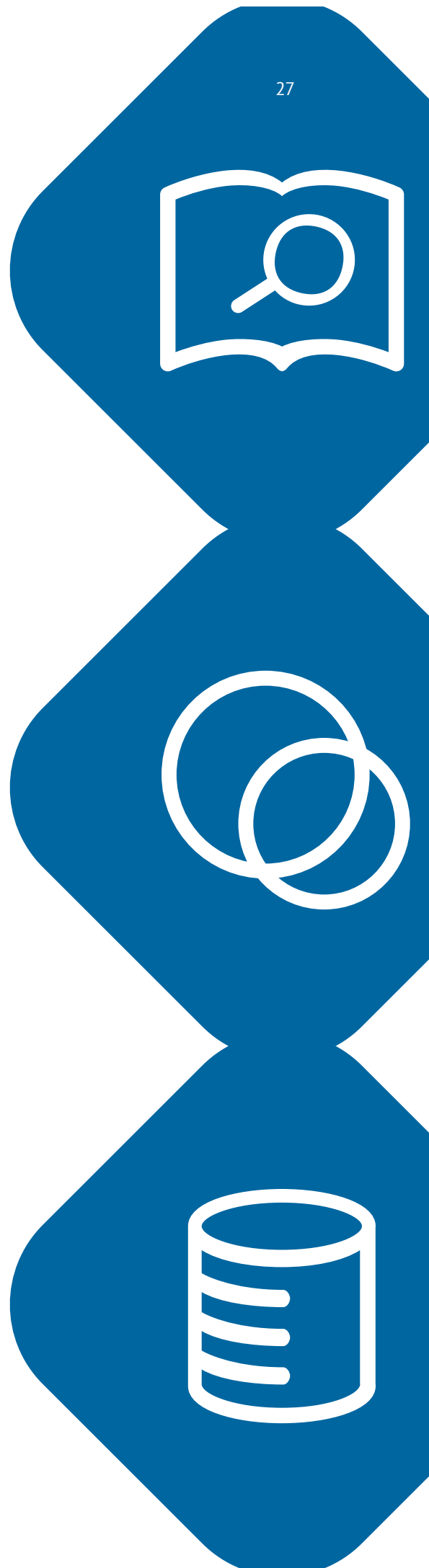
Versioinnin toiminnallisuuden muuttaminen ja termien käytöstä poistamisen toteuttaminen saattaa kuulostaa pieneltä työltä, mutta itse asiassa vaati laajoja muutoksia työnkulkuun ja erilaisiin roolipoh-

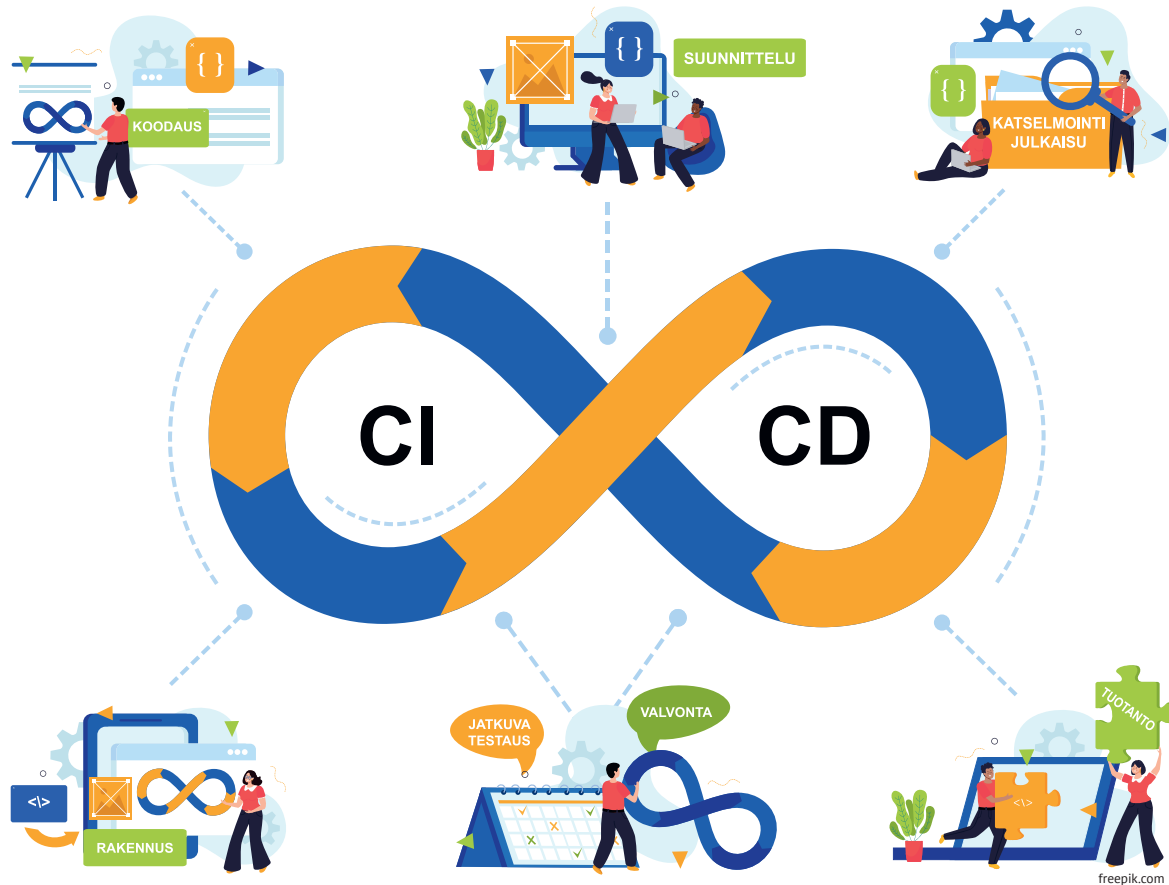
jaisiin toimintoihin. Työpäiväni alkoivat kahlaamalla läpi tikettijärjestelmän ilmoituksia ja testaamalla muutoksia. Sprinttien kokousaikataulua tiivistettiin kahteen viikkoon. Vaikka Editorin käyttäjille monet asiat pysyivät ennallaan, järjestelmään tehtiin suuri määrä muutoksia. Hämmästyin suuresti, kun huomasin, kuinka monta muutosta yli 30 sivua pitkä Editorin käyttöopas vaati.

Olin kahden palvelun palveluomistaja. Samaan aikaan myös CESSDA Data Catalogue -palvelulle julkaistiin useita uusia ominaisuuksia. Töissä kollegani tottuivat näkemään, että toimistoni ovi oli kiinni, ovella lappu ”Webinaarissa, älä häiritse” tai että vaelsin käytävillä hetken hengähdystauolla, silmät lasittuneina ja ajatukset harhailemassa.

Uutta kohti

Kun vuoden 2022 loppu alkoi hämmöttää, oli aika jonkun muun ottaa vastuu. Alkoi valmistelu vastuiden luovuttamiseksi uudelle slovenialaiselle palveluomistajalle. Kaiken kovan työn jälkeen sanastotyökalun uusi versio julkaistiin onnistuneesti tammikuussa 2023. Toivotin haikeana hyvästit kaikkien aikojen suosikkikehittäjä- ja alustatiimeilleni, suljin läppäriini ja lähdin onnellisena lomaille ulkomaille.

TEKSTI: TUOMAS J. ALATERÄ

Tietoarkiston IT-palvelukapasiteetin vahvistaminen on kilpailutekijä

Saavuttaakseen tavoitteensa kansainvälisenä hankekumppanina Tietoarkiston on kyettävä osallistumaan yhteisten teknisten ratkaisujen kehittämiseen ja toteuttamaan ne oimiin järjestelmiinsä. Tämä edellyttää, että organisaatio toimii nykyaikaisen ohjelmistokehityksen periaatteiden mukaisesti – joustavasti ja tehokkaasti.

Tavoitteena palvelukapasiteetin kehittämisessä on varmistaa, että Tietoarkisto pystyy hoitamaan päätehtävänsä tehokkaasti ja säilymään kilpailukykyisenä erilaisissa hankehauissa. Monet IT-valmiuksien ja osaamisen kehittämiseen liittyvät tehtävät tapahtuvat kulissien takana. Vaikka tulokset eivät näy ulospäin tai edes aina omalle henkilökunnalle, ne ovat kuitenkin välttämättömiä päivittäisen tiedonhallinnan kannalta.

Viime vuosina Tietoarkisto on toteuttanut kaksi keskeistä uudistusta. Tietoarkiston ohjelmistokehitystapaa päivitettiin ottamalla käyttöön nykyaikaiset kehitysmenetelmät ja -työkalut. Näin varmistettiin myös, että sovelluskehitys on yhdenmukaista CESSDAn kehitysympäristön kanssa.

Tehty työ paransi merkittävästi Tietoarkiston kilpailukykyä erityisesti CESSDAn sisäistä hankerahoitusta ja Horizon Europe -rahoitusta haettaessa. Se myös tehosti pro-

sessien hallintaa Tietoarkiston teknisissä palveluissa ja auttoi pitämään kehittäjät tyytyväisinä työympäristöönsä. Nykyaikainen kehitysympäristö on kilpailuetu, kun pyritään rekrytoimaan päteviä ammattilaisia ja hyödyntämään heidän osaamispotentiaalinsa.

Toinen laaja uudistus keskittyi teknisen alustan vikasietoisuuden, resilienssin, parantamiseen. Samalla saatiin tehostettua henkilöresurssien käyttöä.

CI/CD-ympäristö ja testaus

CI on lyhenne sanoista Continuous Integration. Tässä ympäristössä ohjelmakoodin muutokset tulevat muiden kehittäjien saataville sitä mukaa, kun niitä toteutetaan. Koodimuutosten on oltava yhteensopivia kaikkien muiden muutosten kanssa, joita useat kehittäjät jatkuvasti tekevät. Siksi muutokset on vietävä yksikkö- ja integraatiotestaukseen heti, kun ne ovat saatavilla. Koska muutoksia voi olla useita päivässä, testausprosessin tulee olla automaattinen, jotta testaus on mahdollista kehitystoimintaa hidastamatta.

CD tarkoittaa jatkuvaa toimitusta. Muutokset koodiin tehdään automaattisesti julkaisuvalmiiksi, jos ne läpäisevät testit. Sekä CI että CD vaativat niitä tukevan ohjelmiston. Hankkeessa painopiste oli jatkuvassa integraatiossa. Tietoarkiston teknologiasalkkuun sisältyi entuudestaan joukko sovelluksia, jotka tukevat tätä käytäntöä.

– Mikään yksittäinen ohjelmisto ei saa IT-kehitystä noudattamaan jatkuvan integroinnin käytäntöjä. Tarvitaan myös uusien työskentelytapojen omaksumista ja koulutautumista käytännön vaatimusten mukaan toimimiseen, Tietoarkiston It-palvelupäällikkö **Matti Heinonen** huomauttaa.

Tietoarkiston versionhallintatyökalu CI/CD-ympäristössä on Gitlab. Kun uusi koodi viedään Gitlabin, sille tehdään automaattisesti integraatiotestejä, jotka suoritetaan Jenkins-automaatiopalvelimella. Jenkins käyttää Docker-kontteja, mikä varmistaa, että testit voidaan aina suorittaa puhtaassa ohjelmistoympäristössä. Siten testiympäristössä ei ole esimerkiksi vanhaa koodia tai riippuvuuksia, jotka voisivat vääristää tuloksia. Jenkins testaa ohjelmiston ajoa ja lisäksi käynnistää koodin staattisen analyysin, jonka tekee SonarQube. Analyysi keskittyy koodin laadun ja puhtauden järjestelmälliseen tarkasteluun. Jenkinsin ja SonarQuben antama palaute välitetään takaisin kehittäjille, jotka korjaavat virheet ja parantavat koodia tulosten perusteella. Prosessi jatkuu, kunnes kehittäjä katsoo muutoksen olevan valmis. Viimeinen vaihe on koodin vertaisarviointi, jossa toinen Tietoarkiston kehittäjä katselee ja hyväksyy muutoksen. Gitlab tarjoaa työkaluja tämän tehokkaaseen tekemiseen. Vain kuvatulla tavalla tarkistettavat muutokset lisätään varsinaiseen koodikantaan.

Valvonta

Valvonta jakautuu metriikkaan ja lokiseurantaan. Tietoarkistolla on käytössä yli tusina erilaista palvelua ja yli 30 ulkoista

Nykyaikainen kehitysympäristö on kilpailuetu, kun pyritään rekrytoimaan päteviä ammattilaisia ja hyödyntämään heidän osaamispotentiaalia.

tai sisäistä virtuaalipalvelinta. Palvelimien ylläpidon ennakoitiin vaatii tietoa tulevista tarpeista etukäteen. Matti Heinonen antaa esimerkin:

– Yksinkertainen tapaus on levytila, jota tulee lisätä hallitusti, eikä vasta silloin, kun palvelu on jo kaatunut levytilan täyttymisen jälkeen. Tätä varten tarvitaan mittareita levytilan käytöstä ja sen ennustetusta kehityksestä.

Tiedon kerääminen käsin olisi hidasta ja tehotonta, koska tieto on merkityksellistä vain, kun tietyt rajaehdot täyttyvät. Kun näin käy, järjestelmänvalvojien on saatava tiedot voidakseen käsitellä niitä. Palvelinten tilan seurantaan Tietoarkistossa käytetään Zabbix-ohjelmistoa.

Lokiseuranta

Toinen tärkeä tietolähde toiminnan seurannassa ovat eri palvelujen tuottamat lokit. Mittarit auttavat ennustamaan tulevia ongelmia, mutta lokitiedot auttavat reagoimaan virheisiin ja selvittämään niiden perimmäiset syyt. Palvelimet tuottavat valtavan määrän lokitietoja ja normaaleissa olosuhteissa suurin osa siitä on pelkkää kohinaa. Lokitiedon määrä on liian suuri käsin hallittavaksi. Tarvitaan järjestelmä, joka keskittää lokitiedon yhteen paikkaan, tarjoaa käyt-

töliittymän lokien käsittelyyn ja hälyttää havaituista virheistä. Tietoarkisto käyttää Elasticsearchia tähän tarkoitukseen.

– Käytännössä lokitietojen parissa työskentelee vain muutama työntekijä, mutta järjestelmä on välttämätön, jotta voimme taata työpäivien sujumisen ongelmitta ja nopean toipumisen virhetilanteista, Heinonen toteaa.

Toimintakulttuuri muuttuu

Palvelukapasiteetin tarpeita ja haasteita ei voida ratkaista pelkästään ostemalla ohjelmistoja. Valittua ohjelmistoa tukevat toimintaprosessit tulee suunnitella ja toteuttaa. Koulutus ja erilaiset osaamisen kehittämis-toimet sekä vertaistuki ovat tärkeitä. Uudet toimintatavat ohjelmistokehityksessä ja IT-ylläpidossa edellyttävät myös uutta toimintakulttuuria ja lisää käsiä kehitys- ja toteutustöihin.

Tietoarkisto sai rahoitusta CESSDA ERICin jäsenysvelvoitteiden täyttämistä varten Suomen Akatemialta. Hankerahoitus mahdollisti riittävän osaamisen kasvattamisen, jotta uuden, nykyaikaisemman ympäristön todellinen hyöty voidaan tuoda esiin sekä IT-toiminnoissa että Tietoarkiston päätehtävässä: tutkimusaineistojen hankinnassa, hoivaamisessa ja uudelleenkäytössä.

TIEDONHALLINTAJÄRJESTELMÄ TIIP13

Datankäsittelyn dokumentointi ja asiakastiedon käsittely vaatii siihen erityisesti soveltuvan järjestelmän. Tietoarkisto otti vuoden vaihteessa käyttöön toimintahistoriansa kolmannen sisäisen tiedonhallintajärjestelmän, TIIP13:n, joka on kehitetty vastamaan juuri tutkimusaineistojen vaalimisen ja pitkäaikaissäilyttämisen erityistarpeisiin. Uusi järjestelmä parantaa asianhallinnan ja datankäsittelyn laatua ja seurantaa, yksinkertaistaa asiakastiedon käsittelyä sekä mahdollistaa tehokkaat tietovirrat eri järjestelmien välillä.

Tiedonhallintajärjestelmä tallentaa ja ohjaa päivittäisessä työssä tarvittavia tietoja. Tietoarkistossa järjestelmää käyttävät lähes kaikki työntekijät. Tietoarkisto toteutti TIIP13:n selainpohjaisena, modernein teknologioin rakennettuna sovelluksena. Ajankuvaisen arkkitehtuurin vuoksi sen ylläpito ja jatkokehitys on helpompaa. Järjestelmä tarjoaa muun muassa hienojakoisen oikeuksien hallinnan ja selkeät käyttäjäroolit, mikä varmistaa tietosuojavaatimusten toteutumisen ja hyvän tietoturvan tason.

rawpixel.com

TEKSTI: ARJA KUULA-LUUMI, KÄÄNNÖS TUOMAS J. ALATERÄ

Pitkä ja vaiherikas polku GDPR-yhteensopivuuteen

Kun Euroopan unionin tietosuoja-asetusta, GDPR:ää, alettiin soveltaa toukokuussa 2018, Tietoarkisto oli jo valmistautunut siihen perusteellisesti ja monin tavoin. Sopimustekstejä oli muutettu, toimintatapoja mukautettu sekä järjestetty runsaasti ulkoista ja sisäistä koulutusta.

Uusi *sopimus henkilötietojen käsittelystä* laadittiin vuonna 2017 ja uusi GDPR-yhteensopiva *arkistointisopimus* julkaistiin huhtikuussa 2018. Tietoarkiston tietosuojakäytännöt laadittiin kokonaan uusiksi, ja kaikille asiakkaille tiedotettiin muutoksista. Käsittelysopimukseen kuulunut arkistointiedellytysten arviointi sisällytettiin myöhemmin vuonna 2023 arkistointisopimukseen ja uusittuun arkistointisopimukseen sisällytettiin tietosuoja-asetuksen edellyttämät yksityiskohdalliset ehdot liitteenä.

Muutoksia toimintatapoihin

Lisäksi konkreettisenä toimenpiteenä päätettiin poistaa arkistointia varten toimitetut alkuperäiset datatiedostot arkistointiprosessin päätyttyä, koska ne saattavat sisältää henkilötietoja. Toukokuusta 2018 lähtien Tietoarkisto on säilyttänyt vain jatkokäyttöön toimitettavat ja käsitellyt datatiedostot. Niiden pitkäaikaissäilytys ja uudelleenkäyttö taataan, ja niiden ymmärrettävyydestä vastataan myös tulevaisuudessa.

Pelkkä hallinnollisten asiakirjojen ja sopimusten uusiminen ei kuitenkaan riittänyt. Jotta tietosuoja-asetuksen noudattamisesta tulisi ”business as usual”, hen-

kilöstölle järjestettiin neljätoista sisäistä koulutusta vuosina 2017 ja 2018. Alussa esiintynyt pelko muuttui oivalluksiksi ja epätietoisuus uuden oppimisen tunteeksi. Vaikka monet tutkijat olivat aluksi epävarmoja ja ärsyntyneitäkin asetuksen soveltamisesta, tietoarkistolaiset pystyivät jo opastamaan heitä rauhallisesti ja hyvässä hengessä. Nykyään tietosuoja-asetuksen noudattaminen on luonteva osa Tietoarkiston päivittäistä työtä.

Osoitusvelvollisuus on keskeinen tietosuojaperiaate. Rekisterinpitäjän on pystyttävä osoittamaan, että se noudattaa tietosuojalainsäädäntöä. Tätä varten Tietoarkisto ryhtyi jo vuonna 2017 julkaisemaan vuotuisia tietotilinpäätöksiä. Avoimesti saatavilla olevat raportit kattavat kaiken henkilötietojen käsittelyn sekä tekniset ja organisatoriset tietosuojatoimenpiteet. Tilinpäätös sisältää muun muassa yleiskuvauksen aineistojen anonymisoinnista sekä mahdolliset tietoturvaloukkaukset ja niiden vaatimat toimenpiteet.

Ohjausta ja koulutusta ulkopuolisille

Aineistonhallinnan käsikirja on yksi Tietoarkiston suosituimmista palveluista. Se on julkaistu verkossa sekä suomeksi että englanniksi ja tarjoaa konkreettista ja ajan-

tasaista ohjausta digitaalisen tutkimusaineiston hallintaan koko sen elinkaaren ajan. Käsikirja on osoittautunut toimivaksi tavaksi ohjata tutkijoita seuraamaan kehittyvää tietosuojalainsäädännön tulkintaa. Tietosuoja-asetuksen mukaisesti luku *Tunnisteellisuus ja anonymisointi* päivitettiin täysin, ja luku *Informointi henkilötietojen käsittelystä* kirjoitettiin kokonaan uudelleen siten, että se noudattaa asetuksessa ja sen perustelukappaleissa esitettyjä rekisteröidyn oikeuksia.

Ennen koronapandemiaa webinaarit olivat vielä harvinaisia. Tutkijat olivat mielissään mahdollisuuksista kuulla uudesta lainsäädännöstä ja esittää kysymyksiä henkilökohtaisesti. Vuosina 2018–2019 Tietoarkiston asiantuntijat pitivät tietosuojasta 23 esitystä eri tapahtumissa Suomessa. Tapahtumat vaihtelivat kansainvälisistä konferensseista yksittäisten yliopistojen tutkijoita palveleviin tietoisuihin.

Viimeisen silauksen Tietoarkistossa tehdylle tietosuojatyölle tarjosi Tutkimuseettinen neuvottelukunta kutsuessaan Tietoarkiston kehityspäällikön johtamaan työryhmää, jonka tehtävänä oli päivittää humanististen tieteiden eettiset periaatteet ja eettiset arviointiohjeet tietosuoja-asetuksen mukaisiksi.

BRIAN KLEINER

Aineistohallinta- ja arkistopalveluiden
yksikön päällikkö,
Sveitsin tietarkisto, FORS

Eurooppalainen yhteistyö vahvistaa tutkimuksen avoimuutta

Euroopan kansalliset yhteiskuntatieteelliset tietarkistot ovat hyvin erilaisia, mutta ne noudattavat yhteisiä parhaita käytäntöjä ja yleensä pyrkivät samoihin tavoitteisiin – korkealaatuisen tutkimusdatan hankkimiseen, kuratointiin, säilyttämiseen ja luovuttamiseen tiedeyhteisölle jatkokäyttöön. CESSDA, Euroopan yhteiskuntatieteellisten data-arkistojen konsortio, on ollut alan avaintoimija jo vuosikymmeniä ja toimii organisoivana voimana epätavallisissa ja haastavassa ammatissamme.

Vuodesta 2017 lähtien CESSDA on ollut virallinen ERIC (European Research Infrastructure Consortium). Sen kautta jäsenmaiden kansalliset palveluntarjoajat voivat hyödyttää yhteiskuntatieteellistä tiedontuotantoa ja paremmin koordinoita, tehdä yhteistyötä ja edistyä aloilla, joilla niillä on yhteisiä huolenaiheita. Voidaan väittää, että CESSDA ERIC ja muut ERICit ovat olleet keskeisellä ja päättävällä tavalla edistämässä viimeaikaisista ja radikaalia muutosta tieteen harjoittamisessa. Muutos tapahtuu ”avoin data” -liikkeen kautta. Se kannustaa läpinäkyvämpään ja yhteistyöhön perustuvaan tutkimukseen, missä keskeinen valuutta on data eikä niinkään julkaisut.

Avoimen datan periaate ohjaa lukuisiin muutoksiin siinä, miten dataa avataan ja tuodaan saataville eri tarkoituksiin hyödyntämällä teknisiä infrastruktuureja, standardeja, työkaluja ja palveluja. CESSDAn palveluntarjoajat, kuten Tietarkisto Suomessa ja FORS Sveitsissä, tekevät lujasti töitä pysyäkseen mukana nopeassa muutoksessa ja tehdäkseen enemmän yhteistyötä sekä ollakseen aktiivisesti mukana edistämässä liikettä ja sen vakiinnuttamista. CESSDAn palveluntarjoajien mielestä yksi avoimen datan kannalta välttämätön ja parantamista kaipaava alue on dataan viittaaminen tutkimuksessa.

Tällä hetkellä käytännöt dataan viittaamisessa julkaisuissa vaihtelevat suuresti, eikä vielä ole yleistä, että tekijät huomioivat datan alkuperäiset tuottajat systemaattisesti ja yhdenmukaisella tavalla. Tarvitaan kansainväliset standardit dataan viittaamiselle, yleiset vaatimukset tieteellisten lehtien julkaisijoilta, toteuttamista tukevia ratkaisuja tietarkistoilta ja repositorioilta (mukaan lukien pysyvien tunnisteiden antaminen datoilta) sekä tekijöiden ja tutkimusyhteisön yleinen omaksuminen ja sitoutuminen dataan viittaamiseen. Lisäksi tarvitaan kannustimia tutkijoille, jotta he tekisivät sen, mitä heiltä vaaditaan tutkimusaineistojensa jakamiseksi ja muiden tekijöiden aineistoihin viittaamiseksi julkaisuissaan. Dataan viittaamisen tulisi olla yhtä tärkeää kuin julkaisuun viittaaminen on.

Tässä CESSDAn palveluntuottajat tulevat kuvaan mukaan. Vuoden 2023 alussa muuttavat palveluntuottajat, mukaan lukien FSD ja FORS, muodostivat työryhmän vastatakseen näihin tarpeisiin. Euroopan ja sen rajat ylittävänkin yleiskatsauksen jälkeen ryhmä tunnisti dataan viittaamisen ydinelementit sekä parhaat käytännöt niiden toteuttamiseksi lehdistä, yksittäisissä julkaisuissa ja data-arkistoissa. Ryhmä laatii parhaillaan CESSDalle dataviittaussuosituksia eri kohderyhmille (kuten lehdille, kirjoittajille, data-arkistoille) ja tarkastelee tapoja, joilla parhaiten edistää suositusten käyttöönottoa.

Ryhmän visio on integroida dataviittauksen parhaat käytännöt tieteelliseen ekosysteemiin, niin että tutkijat mainitsevat säännöllisesti datalähteensä ja datan alkuperäiset tuottajat palkitaan siitä tieteellisellä meriitillä. Tieteellisillä julkaisuilla, rahoittajilla ja tutkimuslaitoksilla on oma roolinsa tässä, kuten myös tietarkistoilla ja tutkimusinfrastruktuureilla. CESSDAn dataviittausryhmä tähtää tämän näkemyksen toteuttamiseen ja toivoo työnsä osaltaan vahvistavan laajempaa yhteiskuntatieteellisen avoimen datan liikettä. CESSDAn vahvuus ja arvo piilevät palveluntarjoajien yhteisessä visiossa ja koordinoitussa yhteistyössä.

Arkistoidut aineistot yhteisluetteloissa ja Googlen datahaussa

Tietoarkiston metatietokuvailut toimitetaan keskeisiin kansallisiin ja eurooppalaisiin hakupalveluihin ja aineistotietokantoihin, kuten Etsimeen, tiedejatutkimus.fi -palveluun, CESSDA Data Catalogue -luetteloon, GoTriple-tietokantaan ja Data Citation Indexiin. CESSDAn aineistoluettelon kautta kuvaukset päätyvät myös OpenAIREen.

Tietoarkiston aineistonkuvailut on optimoitu hakukonelöydettävyyttä ajatellen, ja ne ovat saatavilla myös koneluettavassa muodossa. Googlen Dataset Search -hakukone kerää eri lähteistä datakuvailuja edistääkseen datan tallennuksen ja julkaisemisen parhaita käytäntöjä. Tietoarkiston kuvailutiedot päätyvät Googlen datahakuun muun muassa CESSDAn aineistoluettelon kautta. Hakutuloksissa tarjotaan linkit metadatan lähdepalveluihin. Lisäksi palvelu näyttää linkityksiä tutkimusjulkaisuihin.

> datasetsearch.research.google.com

Tietoarkiston avoimet aineistot Finnassa

Tietoarkiston suomenkieliset aineistokuvaukset ovat olleet osa Finnan kansallista näkymää vuodesta 2014. Haun voi Finnassa rajata myös ainoastaan avoimella CC BY -lisenssillä Tietoarkistosta saataviin aineistoihin. Tämä tapahtuu rajaamalla hakua «Verkossa saatavilla» -valinnalla, jolloin hakuun tulevat mukaan avoimesti saatavilla olevat tutkimusaineistot ja kaikki aineistosarjojen kuvaukset.

Kustakin Finnan tietueesta on suora linkki Ailaan, josta aineiston voi ladata. Finnassa on saatavilla tutkimusaineiston peruskuvaukset: aineiston nimi, abstrakti, tekijä(t), asiasanat, ajallinen kattavuus ja käyttöoikeustiedot. Aineistokuvaukset haravoidaan Finnaan EAD3-muodossa Tietoarkiston OAI-PMH-rajapinnasta.

> finna.fi

Puolueohjelma Pohtivassa

Kevästä 2024 kevääseen 2025 käydään Suomessa kolmet vaalit: Europarlamenttivaalit kesäkuussa 2024 ja kunta- ja aluevaalit huhtikuussa 2025. Puolueiden asettamia tavoitteita voi tutkia Tietoarkiston ylläpitämässä Pohtiva-palvelussa, jonne kootaan keskeisistä vaaleista puolueiden ajankohtaisia ohjelmatekstejä.

Vaalisivut mahdollistavat ohjelmien selailun, mutta käyttämällä Pohtivan monipuolisia rajaus- ja hakutoimintoja kaikista tietokannan ohjelmista voi tehdä hakuja tai muokata ohjelmajoukkoa ajallisesti, ohjelmatyypin tai puolueen aseman mukaan sopivaksi tutkimustarpeisiin tai vertailla kehitystä puolueittain tai ajallisesti. Kaikki ohjelmat on rakenteistettu yksinkertaisiksi tekstidokumenteiksi.

Pohtiva-tietovarantoon kootaan suomalaisten puolueiden ohjelmia sekä muita keskeisiä poliittisia tekstejä. Kokoelma alkaa vuodesta 1880. Varannossa on ohjelmia yli 1500 yhteensä yli 90 puolueelta.

> www.fsd.tuni.fi/pohtiva

Aineistohallinnan käsikirja

Tietoarkiston asiantuntijoiden laatimassa verkkokäsikirjassa on konkreettisia ohjeita sähköisen tutkimusaineiston hallintaan aineiston elinkaaren kaikissa vaiheissa. Käsikirjassa on muun muassa tunnistettavuutta ja anonymisointia sekä alaikäisiä käsitteleviä aineistoja ja somedataa koskevat luvut. Saat käsikirjasta myös ohjeet tutkittavien

informointiin henkilötietojen käsittelystä. Tutustu ohjeisiin – kasvatat keräämäsi aineiston käyttöarvoa!

> www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistohallinta

Metodeista ymmärrettävästi

Tietoarkiston Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja tukee tutkimusmetodien opiskelussa ja toimii myös metodiopettajan apuna. Asian-tuntijoiden kanssa yhteistyössä tuotetussa käsikirjassa on omat osiot kvantitatiiviselle ja kvalitatiiviselle tutkimukselle. Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja on verkkosivujen latausmäärien perusteella Tietoarkiston verkkosivujen suosituin kokonaisuus. Käypä sinäkin tutkimassa!

> www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodelmaopetus

Tulevat aineistot

Tietoarkiston Ailaan tulossa olevat aineistot ja niiden pysyvät tunnisteet näet Tulevat aineistot -listalta. Jos tarvitset listalla olevaa aineistoa eikä siinä ole voimassa olevaa embargoa, ota yhteyttä asiakaspalveluumme! Aineistopyyntö vaikuttaa käsittelyn kiireellisyysarvioon.

> services.fsd.tuni.fi/catalogue/upcoming_studies

Viittaa aineistoon – myös omaan aineistoosi!

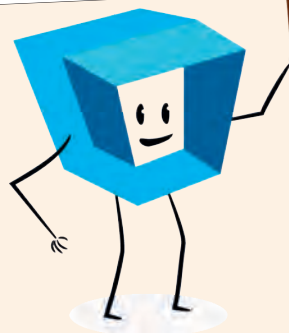
Tietoarkiston viittausohje auttaa sinua lisäämään käyttämäsi oman tai toisen tekemän tutkimusdatan näkyvyyttä. Annamme esimerkkejä lähdeviittauksen lisäämiseksi kirjallisuusluetteloon sekä aineistoon viittaamiseksi tekstissä ja kuvioiden yhteydessä. Voit viitata myös esimerkiksi kyselylomakkeeseen tai muuttuun ohjeitamme hyödyntäen.

> tinyurl.com/aineistoon-viittaaminen

Tietoarkisto keskittyy sosiaalisen median viestinnässään LinkedIniin, Facebookiin ja Instagramiin, mutta olemme myös muilla alustoilla. Ota tilit seurantaan saadaksesi ajantasaista tietoa aineistoista ja palveluista!

- facebook.com/tietoarkisto
- instagram.com/tietoarkisto
- linkedin.com/showcase/tietoarkisto-fsd
- threads.net/@tietoarkisto
- bsky.app/profile/iassistdata.bsky.social
- twitter.com/tietoarkisto

Kuvitus: Redflow Inc. / Joonas Ryödi

Aineiston saatavuus

Arkistoituja aineistoja voi käyttää pääosin tutkimukseen, opiskeluun ja opetukseen. Joitakin aineistoja voi saada käyttöönsä vain erillisellä luvalla.

Tutkimuksella tarkoitamme yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tai niihin rinnastettavissa organisaatioissa tehtävää työtä, jossa etsitään vastauksia asetettuihin kysymyksiin oman oppiaineen metodeja soveltaen ja aineistoa systemaattisesti analysoiden. Opetus on yliopistossa, ammattikorkeakoulussa tai niihin rinnastettavassa organisaatiossa annettavaa oppiaineen tai menetelmien koulutusta. Opiskelulla tarkoitamme yliopistossa, ammattikorkeakoulussa tai niihin rinnastettavassa organisaatiossa opettajan johdolla suoritettavia opintoja.

Aila tukeutuu Haka-käyttäjätunnistujärjestelmään. Suomalaisen korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten henkilökunta sekä korkeakouluopiskelijat voivat kirjautua Ailan käyttäjiksi omilla käyttäjätunnuksillaan. Muut asiakkaat hakevat Ailan käyttäjätunnusta Tietoarkiston asiakaspalvelusta.

Ohjeita opiskelijoille

Opiskelijat voivat ladata aineistoja Ailasta harjoitus-, seminaari- ja opinnäytetöihinsä rekisteröityttyään Tietoarkiston asiakkaaksi. Opiskeluun voi suoraan ladata vain aineistoja, joiden saatavuustiedoiksi kerrotaan aineistokuvauksessa joko Aineisto on vapaasti käytettävissä (A) tai Aineisto on käytettävissä tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun (B). Aineistojen käyttörajoitukset ja käyttöehdot on syytä tarkistaa huolella. Opiskelijoiden kannattaa tutustua myös Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirjaan.

Käyttöehtojen sitovuus

Aineiston käyttöluva on henkilökohtainen. Tietoarkistolla on oikeus sulkea käyttöehtoja rikkoneen asiakkaan asiakastili ja ilmoittaa käyttöehtojen rikkomisesta asiakkaan taustaan organisaatioon ja tutkimusrahoittajalle.

Ohjeita opettajalle

Opettajat voivat ladata opetuskäyttöön A- ja B-käyttöehdon aineistoja. Jos opettaja käyttää vain osia tai otteita aineistoista analyysiharjoituksissa, ne voi antaa opiskelijoille suoraan. Jos opiskelijat käyttävät koko tutkimusaineistoa, pitää jokaisen opiskelijan rekisteröityä Ailan käyttäjäksi ja ladata aineisto henkilökohtaisesti. Ailan käytön opettelu voi hyödyttää opiskelijaa myöhemmin, kun on aika tehdä esimerkiksi oma tutkielma. Opettajan muistilista: services.fsd.tuni.fi/help/checklist

Aineiston säilyttäminen ja hävittäminen

Aineiston säilyttämisessä ja käytössä on huolehdittava riittävästä tietoturvasuhteesta ja niiden henkilöiden ja tahojen yksityisyyden suojasta, joita koskevia tietoja aineisto mahdollisesti sisältää. Mahdollisia aineistokohtaisia käyttörajoituksia on aina noudatettava. Aineistoa saa käyttää ainoastaan ilmoitetun käyttötarkoituksen mukaisesti. Jos samaa aineistoa haluaa käyttää uudessa tutkimuksessa tai uudella kurssilla, on tehtävä uusi käyttöluvapahakemus. Käyttötarkoituksen päätyttyä aineisto on hävitettävä.

Aineistoon viittaaminen ja julkaisuista ilmoittaminen

Tietoarkistoon arkistoituihin tutkimusaineistoon on viitattava kaikissa esityksissä ja julkaisuissa, joissa aineistoa tai sen osaa

käytetään. Viittaamisen helpottamiseksi Tietoarkisto liittää kaikkien aineistojen kuvailuihin malliviittaustiedon.

Pidämme kirjaa julkaisuista, joissa on hyödynnetty Ailasta ladattuja aineistoja. Julkaisutiedot liitetään osaksi aineistokuvailua. Tiedot voit lähettää sähköpostitse osoitteeseen asiakaspalvelu.fsd@tuni.fi.

Aineistoja muista data-arkistoista

Tietoarkisto on eurooppalaisen tutkimusinfrastruktuurikonserktion CESSDA ERICin kansallinen palveluntuottaja ja jäsen suuressa yhdysvaltalaisessa data-arkistossa ICPSR:ssä sekä data-arkistojen maailmanlaajuisessa järjestössä IFDOssa. Yhteistyösovimusten kautta suomalaisten tutkijoiden ja opiskelijoiden käytettävissä on runsaasti tutkimusaineistoja ympäri maailmaa.

CESSDAn aineistoluettelo (CDC) on haku- palvelu eurooppalaisen yhteiskuntatieteellisen tutkimusaineiston löytämiseen. Mukana on yli 41 000 aineistokuvausta CESSDAn palveluntarjoajilta yli 20 maasta.

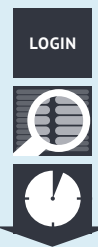
Aineistojen tilauskäytännöt vaihtelevat eri maiden data-arkistoissa. Perussääntönä on, että asiakas rekisteröityy suoraan niiden omiin palveluihin (esim. UK Data Service, Saksan GESIS). Suomalaisen yliopistojen tutkijat ja opiskelijat voivat ladata käyttöönsä tutkimusaineistoja myös ICPSR:n verkkopalvelusta.

Lisätiedot

- > services.fsd.tuni.fi/
- > www.fsd.tuni.fi/fi/aineistot/
- > www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/cessda/
- > www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/icpsr/
- > asiakaspalvelu.fsd@tuni.fi

Aineiston lataaminen

Aila

PALVELUPORTAALI AILASSA VOI SELATA AINEISTOLUETTELOA SEKÄ HAKEA JA LADATA AINEISTOJA NOPEASTI JA MAKSUTTA.

Tietoarkistoon tallennetut aineistot ovat rekisteröityneiden asiakkaiden saatavilla käyttöehtojen mukaisesti. Ailassa on myös vapaasti käytettäviä aineistoja (CC BY 4.0). Aineistot ladataan yksitellen aineistokuvailusivulta. Muiden kuin CC BY -lisensioitujen aineistojen latauksen yhteydessä täytetään käyttöluvapahakemus, johon kirjataan käyttötarkoitus, hankkeen tai tutkimuksen nimi ja lyhyt kuvaus. Lataamalla aineiston asiakas sitoutuu noudattamaan käyttöehtoja.

Aineistoluettelo

Kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset aineistot

Ailassa on noin 1600 kvantitatiivista ja noin 350 kvalitatiivista tutkimusaineistoa. Niistä valtaosa kuuluu joko kotimaiseen tai kansainväliseen sarjaan. Aineistosarjoja on yli 90. Tietoarkistosta on saatavina kansainvälisten sarjojen Suomen aineistot.

Ajantasainen aineistoluettelo Ailassa:
services.fsd.tuni.fi/catalogue/

ESIMERKKEJÄ SARJOISTA

EVAn Arvo- ja asennetutkimukset

EVAn suomalaisten arvoja ja asenteita kartoittavia kyselytutkimuksia on kerätty vuodesta 1984 alkaen. Kussakin aineistossa on sekä ajankohtaisia että toistuvia teemoja. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, EU-jäsenyys, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimuksia ovat toteuttaneet EVAn toimeksiannosta pääosin Yhdyskuntatutkimus ja Taloustutkimus. Lisätietoja asennetutkimuksista EVAn Arvopankista: www.eva.fi/arvopankki/

FIRIPO: Kansalaismielipide

Kansalaismielipide on yhteiskuntaan ja politiikkaan painottuva kyselytutkimuspaneeli, jonka osallistujat vastaavat erilaisiin ja eripuituisiin nettikyselyihin muutaman kerran vuodessa. Paneelia hallinnoi Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitos ja se on osa Suomen Akatemian rahoittamaa kansallista yleisen mielipiteen mitaamisen infrastruktuuria (Finnish Research Infrastructure for Public Opinion, FIRIPO). Paneelin vastaajien rekrytointi alkoi vuonna 2019 ja siinä on tuhansia osallistujia. Kansalaismielipide mahdollistaa sekä yleisen mielipiteen kehityksen pitkäaikaisen seurannan että nopean reagoinnin ajankohtaisiin tapahtumiin kyselyillä, joissa yleistä mielipidettä tutkitaan edustavalla otoksella.

ISSP (International Social Survey Programme)

ISSP on yhteiskuntatieteellinen vertailututkimusohjelma, joka käynnistyi vuonna 1985. Nyt mukana on 45 maata. Seurantatutkimustiedon lisäksi vuosittain kerättävät aineistot tarjoavat poikkileikkaustietoa ajankohtaisista ja teemoiltaan vaihtuvista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Teemoina ovat olleet muun muassa valtion tehtävät, eriarvoisuus, perhe ja sukupuoliroolit, työorientaatiot, uskonto, kansallinen identiteetti, kansalaisosallistuminen, ympäristö sekä vapaa-aika ja urheilu. Suomen jäsenyys on järjestetty eri organisaatioiden yhteistyönä. Tietoarkiston lisäksi mukana ovat Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta ja aineistonkeruun toteuttavat organisaatiot (esim. Tilastokeskus tai Taloustutkimus).

Kansalaispulssi

Kansalaispulssi-kyselyt ovat valtioneuvoston kanslian ja Tilastokeskuksen tekemiä ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä tutkimuksia. Noin kuukauden välein toistettavissa verkkokyselyissä kartoitetaan suomalaisten näkemyksiä viranomaisten toiminnasta ja viestinnästä, ohjeiden noudattamisesta, tulevaisuuden odotuksista, luottamuksesta, vastaajan omasta mielialasta sekä terveyteen, hyvinvointiin, toimeentuloon ja arkeen liittyvistä huolenaiheista. Keskeisinä teemoina ovat olleet esimerkiksi koronatilanne (COVID-19) ja Venäjän

hyökkäys Ukrainaan 2022. Suuri osa kysymyksistä toistuu samoina. Vastaajat vaihtuvat joka kierroksella. Tietoarkistoon on tallennettu aineistoja vuoden 2021 alusta.

Kansalliset eduskuntavaalitutkimukset

Kansalliset eduskuntavaalitutkimukset ovat vaalien jälkeen kerättäviä, äänioikeutettuihin kohdistuvia, laajoja kyselytutkimuksia. Vaalitutkimuskonsortio on kerännyt niitä säännöllisesti vuoden 2003 vaalien jälkeen. Kyselyaineistot sisältävät sekä pysyviä teemoja että vaihtuvia ajankohtaisia aihepiirejä. Kyselyjen teemoja ovat muun muassa poliittinen osallistuminen, poliittiset asenteet, puolueiden kannatus, ehdokas- ja puoluevalinta, äänestysaktiivisuus, edustusperiaatteet, vaalikampanja ja vaalirahoitus. Tutkimuksia ovat rahoittaneet muun muassa oikeusministeriö ja opetusministeriö. Vuosien 2003–2019 aineistojen muuttujia voi tarkastella, vertailla ja hakea Tietoarkiston englanninkielisessä LODA-portaalissa: loda.fsd.tuni.fi

Lapsiuhritutkimukset

Lapsiuhritutkimukset-sarjan aineistoissa kohteena ovat lapset ja heidän väkivaltakokemuksensa. Näitä kokemuksia on kartoitettu vuodesta 1988 lähtien. Tutkimuksissa selvitetään laajasti valtakunnan tasolla 6- ja 9-luokkalaisten lasten kokemuksia väkivallanteon uhrina ja seuraajana olemisesta. Tietoarkistoon on tallennettu aineistoja vuosilta 1988, 2008, 2013 ja 2022.

Nuorisobarometrit

Nuorisosiain neuvottelukunta Nuora on teettänyt vuodesta 1994 alkaen Nuorisobarometreja. Vuosittain kartoitetaan 15–29-vuotiaiden asenteiden ja odotusten kehittymistä. Barometreissa on sekä ajankohtaisia että toistuvia kysymyksiä, joiden avulla voidaan seurata pidemmän aikavälin asennemuutoksia. Sarjassa on selvitetty muun muassa nuorten koulutukseen, työhön, sosiaaliturvaan, kuluttamiseen, huumesiiniin, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaisaktiivisuuteen liittyviä asenteita.

Suomalaisten rahapelaaminen

Suomalaisten rahapelaaminen on neljän vuoden välein toteutettava tutkimussarja, jonka aineistoja on kerätty vuodesta 2003 lähtien sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta. Sarjassa selvitetään suomalaisten rahapeliin pelaamista, rahapeliin pelaamisen uuseutta, pelaamiseen käytettyä rahamääriä ja mielipiteitä ongelmapelaamisesta. Tutkimuksissa käytetään South Oaks Gambling Screenin (SOGS) kysymysrunkoa Suomen oloihin sovellettuna.

Tiedebarometrit

Barometreissa kartoitetaan suomalaisten suhdetta ja suhtautumista tieteeseen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa tieteen taso ja tarpeellisuus, tieteellisen teknisen kehityksen hyödyt ja riskit, tieteen moraali ja maailmankatsomukselliset näkökohdat. Ensimmäinen Tiedebaro-

metri kerättiin vuonna 2001, jonka jälkeen keruu on toistettu kolmen vuoden välein.

Turvallisuuspolitiikka- ja maanpuolustustutkimukset (MTS)

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan vuosittaiset turvallisuus- ja ulkopoliittisiin teemoihin sekä maanpuolustukseen liittyvät kyselytutkimukset selvittävät suomalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä ja asenteita sekä niiden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tietoarkistoon on arkistoitu aineistot vuodesta 1992.

Työolobarometrit

Työolobarometrit ovat työ- ja elinkeinoministeriön teettämiä mielipidetiedusteluja, joita on kerätty vuosittain vuodesta 1992 lähtien. Niiden tarkoituksena on suomalaisen työelämän laadun muutosten seuraaminen työnteekijöiden näkökulmasta. Tutkimusten aihealueina ovat muun muassa työllisyys ja talous, henkilöstömäärät, työn organisointi ja joustavuus sekä työpaikan ilmapiiri. Suuri osa sisällöstä on pysynyt samana koko keruuaajan. Työolobarometrien tiedot on kerätty Tilastokeskuksen työvoimatutkimusten yhteydessä.

JULKAISUJA ARKISTOIDUISTA AINEISTOISTA

DALTON, RUSSELL J. (2022): "Political Action, Protest, and the Functioning of Democratic Governance: PROD." In: The American Behavioral Scientist 66 (4): 533–50. doi.org/10.1177/00027642211021624

Demokratian tilan heikkenemisen merkinä rikkaissa maissa pidetään usein kansalaisten muutuneita poliittisen osallistumisen tapoja. Äänestamisaktiivisuuden väheneminen ja suoran osallistumisen muotojen lisääntyminen nähdään merkinä demokratian heikentymisestä. Russell J. Dalton on tutkinut muun muassa kansainvälisiä ISSP:n kansalaisosallistumisineistoja (vuosilta 2004 ja 2014) käyttäen, ovatko poliittisen osallistumisen muutokset sidoksissa demokratian suorituskykyyn. Hänen analyysinsä osoittavat päinvastaista. Niiden perusteella aktiivisempi kansalaisosallistuminen näyttää korreloivan paremmin toimivan parlamentaarisen järjestelmän kanssa. Tulosten perusteella itsevarma ja eliittiä haastava kansa on paremminkin demokraattisen politiikan siunaus kuin kirous. Kansainväliset aineistot Saksan data-arkiston verkkopalvelussa ja vastaavat Suomen aineistot Ailassa: FSD2039 ISSP 2004: kansalaisosallistuminen: Suomen aineisto ja FSD2998 ISSP 2014: kansalaisosallistuminen II: Suomen aineisto.

SOMMET, NICOLAS AND SPINI, DARIO (2022): "Financial scarcity undermines health across the globe and the life course". In: Social Science & Medicine 292: 1–11. doi:10.31219/osf.io/zg6sr Kirjoittajat ovat tarkastelleet usein todettua pien-

ten tulojen ja huonon terveyden yhteyttä hyödyn-
tään erilaisia kansallisia ja kansainvälisiä kyse-
lytutkimuksia. Heidän analyysinsä perusteella
taloudellisessa niukkuudessa elävillä oli kak-
sinkertainen todennäköisyys tuntea tyytymättö-
myyttä elämäntilanteeseensa ja kärsiä heikenty-
neestä terveydestä verrattuna niihin, jotka eivät
kokeneet taloudellisia resurssijaan niukoiksi. Talo-
udellisen niukkuuden kohtaaminen heikensi sekä
itsearvioitua että objektiivista terveyttä ja lisäsi
masentuneisuutta. Tutkijoiden mukaan sosioeko-
nomisten olosuhteiden ja terveyserojen yhteyk-
sien ymmärtämiseksi on huomioitava paitsi hen-
kilön todellisten rahallisten resurssien määrä
myös hänen oma kokemuksensa resurssien riit-
tävyydestä. Analyysieissä käytetty kansainväli-
nen WVS-aineisto on saatavilla tutkimusohjelman
verkkosivuilta ([www.worldvaluessurvey.org/WVS-
Contents.jsp](http://www.worldvaluessurvey.org/WVS-Contents.jsp)). Vastaava suomenkielinen aineisto
on FSD2118 World Values Survey 2005: Suo-
men aineisto; lisäksi tutkimuksessa on käytössä
FSD1053 EVAn EU-asennetutkimus 1997.

**KINNUNEN, MAARIT & HONKANEN, ANTTI
(2021). Impacts of the COVID-19 pandemic
on music festival attendees. Popular Music,
40(3–4), 317–346. doi.org/10.1017/
S0261143021000611**

Kirjoittajat tutkivat festivaalien merkitystä ihmis-
ten hyvinvoinnille koronapandemian aikana
vuonna 2020 kerätyn Festivaalibarometrin avulla.
Kyselyn toteutusajana kaikki suuret festivaalit
oli peruttu ja ihmiset lisäksi pelkäsivät osallistua
joukkokokouksiin. Kyselyyn osallistuneet kertoi-
vat, mitä he kaipaivat eniten, kun festivaaleille ei
voinut osallistua. Vastaukset paljastivat festivaali-
vierailujen tärkeimmät hyvinvoinnin ulottuvuudet.
Julkaisu perustuu aineistoon: FSD3693 Festivaali-
barometri 2020.

**KANKAANPÄÄ, REETA, TÖTTÖ, PERTTI,
PUNAMÄKI, RAIJA-LEENA, & PELTONEN, KIRSI
(2023). Is it time to revise the SDQ? The psycho-
metric evaluation of the Strengths and Difficulties
Questionnaire. Psychological Assessment, 35(12),
1069–1084. doi.org/10.1037/pas0001265**

Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) eli
vahvuudet ja vaikeudet -kyselyllä kerätään tietoa
lasten ja nuorten psykososiaalisesta hyvinvoin-
nista. Vaikka kyselyä käytetään laajalti, sen toimi-
vuudesta ei kirjoittajien mukaan ole täyttä yksi-
mielisyyttä. He tarkastelevat tutkimuksessaan
SDQ-pisteiden rakenteellista validiteettia ja reli-
abiliteettia sekä SDQ-summapisteiden ja faktori-
pisteiden samankaltaisuutta. Faktorimalleja tes-
tattiin lapsiuhritutkimusten datan avulla. Saatujen
tulosten perusteella tutkijat suosittelevat SDQ:n
tarkistamista ja muun muassa huonoiten toimi-
vien kysymysten uudelleenmuotoilemista. Kyselyn
hyödyntämisessä nykymuodossaan tulee heidän
mukaansa olla varovainen, koska heidän analyys-
insä perusteella se tuottaa vinoutuneita tuloksia.
Tutkimuksessa käytetyt Tietoarkistoon tallenne-
tut aineistot: FSD2416 Lapsiuhritutkimus 2008 ja
FSD2943 Lapsiuhritutkimus 2013.

**HANNA-MARI IKONEN & PÄIVI KORVAJÄRVI
(2023): Making choices but few changes: the dis-
course of choice and mothers working in research
and innovation, Gender and Education. doi.org/10.
1080/09540253.2023.2250819**

Tutkijat analysoivat artikkelissa, miten korkeasti
koulutetut äidit käyttävät valintaa diskursiivisena
resurssinaan pohtiessaan vaativan uran ja äitiy-
den yhdistämistä. Tutkijat löysivät viisi tapaa, joilla
äidit asemoivat itsensä valinnan diskurssiin. Ne
kaikki näyttävät perustuvan yksilön itsehallinnon
moraaliseen ensisijaisuuteen ja tuottavan sitä. Tut-
kijat pitävät tätä osoituksena siitä, kuinka uuslibe-
ralismi sisäistetään ja sitä eletään. Lisäksi tulokset
osoittavat, että myös tasa-arvoisessa hyvinvoin-
tiyhteiskunnassa on tarve turvautua individualis-
tiseen valintadiskurssiin, vaikka yhteiskuntapoli-
tiikka tukee työn ja lastenhoidon yhteensovitta-
mista. Tietoarkistoon tallennettu aineisto Ailassa:
FSD3691 Terveysteknologian aloilla tutkimus- ja
innovaatiotyötä tekevät tohtorinaiset 2018–2020.

KAIKEN MAAILMAN ARKISTOT

Sveitsistä CESSDA täysjäsen

CESSDA ERICin partnerina toiminut Sveitsi liittyi
CESSDA ERICin täysjäseneksi vuonna 2023. Sveit-
sin kansallinen palveluntuottaja on Swiss Centre
of Expertise in the Social Sciences – FORS.
Nimensä mukaisesti FORS on yhteiskuntatieteel-
lisen tutkimuksen asiantuntijaorganisaatio, jonka
yksi tehtävä on data-arkistotoiminta.

Tutkimuksen toistettavuuspalvelu FORSilta

Sveitsin data-arkisto FORS tarjoaa palvelun, jossa
voi jakaa tutkimustulosten replikoinnin mahdol-
listavaa materiaalia. Palvelussa voi jakaa julkaisu-
jen perustana olevan datan lisäksi muun muassa
analyysikoodia ja muuta kuvailutietoa, joka tarvi-
taan tulosten toistamiseen.

> [forscenter.ch/data-services/
fors-replication-service/](https://forscenter.ch/data-services/fors-replication-service/)

NSD sulautui suurempaan organisaatioon

Norjan data-arkisto, NSD, yhdistyi koulutusta ja
tutkimusta laajasti palvelevaan tuki-infrastruk-
tuuriin Siktiin, joka aloitti toimintansa vuoden
2022 alussa. Sikt tarjoaa monia tutkimus-, kou-
lutus- ja infrastruktuuripalveluita Norjassa ja on
CESSDAn kansallinen palveluntuottaja. NSD ehti
toimia 50 vuotta itsenäisenä organisaationa.

> sikt.no/om-sikt

SND:lle uusi johtaja

Ruotsin SND:n johtajana on aloittanut vuoden
2024 helmikuussa Eva Stensköld. Stensköldillä
on pitkä ja monipuolinen kokemus tutkimuspääl-
likönä ja kulttuuriperintöorganisaatioista. Aka-
teemisen uransa hän aloitti arkeologian parissa.
Stensköld seuraa tehtävässä Max Petzoldia, joka
johti SND:tä vuodesta 2015 lähtien.

> [Lue Stensköldin haastattelu:
tinyurl.com/snd-forestandare](https://lue.stensköldin-haastattelu.tinyurl.com/snd-forestandare)

Ukrainan datavarat turvaan ja käyttöön

Tšekin yhteiskuntatieteellinen data-arkisto
(CSDA) tukee ukrainalaisia asiantuntijoita Ukrai-
nan datavarojen turvaamiseksi. Tutkijoille pyri-
tään kehittämään työkaluja ja palveluita, jotta
aineistot saadaan paremmin tutkimuskäyttöön.
CESSDA tukee tšekkiläisen palveluntarjoajansa
hanketta taloudellisesti. Käytännössä varat ohja-
taan ukrainalaisten asiantuntijoiden työhön.

Seuranta-aineistoa maanjäristyksestä selvinneistä

Japanin yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkis-
tosta SSJDA:sta on saatavilla seuranta-aineistoa
maassa vuonna 2011 tapahtuneesta maanjäris-
tyksestä ja tsunamista selviytyneistä. Health sur-
vey on survivors of the Great East Japan Earth-
quake -aineistoja on kerätty 16 aallossa, ja niistä
on tehty yksi koontiaineisto.

> [Käyttöluvan saadakseen on
rekisteröidyttävä SSJDA:n palveluun:
ssjda.iss.u-tokyo.ac.jp/Direct/](https://www.ssjda.iss.u-tokyo.ac.jp/Direct/)

Aineistoa Palestiinasta

Palestiinalaismuseon digiarkisto tarjoaa digitoi-
tua aineistoa yli 200 vuoden ajalta. Palestiina-
laisten elämää kuvaava aineisto koostuu kuvista,
asiakirjoista, kirjeistä, päiväkirjoista, julkaisuista
sekä ääni- ja videotallenteista. Aineistoon voi
tehdä hakuja tai sitä voi selailla aiheen mukai-
sesti. Tarjolla on yli 360 000 dokumenttia.

> [palarhive.org/index.php/Front/
Index/lang/en_US](https://palarhive.org/index.php/Front/Index/lang/en_US)

Laadullista aineistoa Itävaltasta

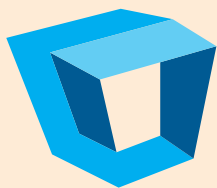
Itävallan data-arkisto AUSSDA on avannut kvali-
tatiivisten aineistojen luettelon Dataverse-palve-
luunsa. Tarjolla on myös kvalitatiivisten aineisto-
jen käsittelyohjeet. Dataa on toistaiseksi vähän.
Itävaltalaiset kollegat ovat hyödyntäneet Tieto-
arkiston ja Britannian UKDS:n pitkää kokemusta
laadullisten aineistojen luettelon toteutuksessa.

> data.aussda.at/dataverse/qualitative

Musiikkiarkistolle CTS-sertifikaatti

Musiikkiarkisto myönnettiin CoreTrustSeal-serti-
fikaatti vuonna 2023. Sertifikaatti kertoo organi-
saation säilyttävän sähköisiä aineistoja luotetta-
vasti ja mahdollistavan aineistojen jatkokäytön.
Sertifikaatti on voimassa kerrallaan kolme vuotta.
Musiikkiarkiston pääasiallinen kohderyhmä ovat
suomalaisen musiikin tutkijat. Muita asiakkaita
ovat musiikin historiasta kiinnostuneet kirjailijat,
toimittajat ja harrastajat.

> musiikkiarkisto.fi

TIETOARKISTO

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

25 vuotta

**Huippuosaamista datan
vastuullisessa avoimuudessa**

2000 tutkimusaineistoa

12 500 tietopalvelupyyntöä

45 000 toimitettua aineistoa

29 000 000 verkkosivupyyntöä